

**UNIVERZITA PARDUBICE
FAKULTA FILOZOFICKÁ
KATEDRA RELIGIONISTIKY A FILOSOFIE**

**Gándhího nábožensko-filozofické pojetí
satjágrahy a ahimsy**

Bakalářská práce

**Autorka práce: Martina Bušovská
Vedoucí práce: Mgr. Martin Fárek, Ph.D.**

2008

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Katedra religionistiky a filosofie
Akademický rok: 2006/2007

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Martina BUŠOVSKÁ**
Studijní program: **B6101 Filozofie**
Studijní obor: **Religionistika**

Název tématu: **Gándhího nábožensko-filosofické pojetí satjagrahy a ahimsy.**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Hledat kořeny obou pojmů a jejich pojetí v indických tradicích a zaměřit se na specifičnost Gándhího pojetí, zejména s ohledem na jejich zavedení do politiky.

1. Život Gándhího, vlivy na jeho postoje, názorový vývoj.
2. Satjagraha a ahimsa v tradičním pojetí.
3. Gándhího pojetí.
4. Aplikace v politické praxi.
5. Gándhího dědicové a dnešní svět.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Gándhí, M.K.: Můj život, Orbis, 1931

Gándhí, M.K.: Ahinsa, Triton, 2003

Clémentová, C.: Gándhí-síla pravdy, Obzor, 1990

Fisher, L.: The Life of Mahatma Gandhi

A další dle důkladné rešerše, včetně článků.

Vedoucí bakalářské práce:

Mgr. Martin Fárek, Ph.D.
Katedra religionistiky a filosofie

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2007

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2008

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

L.S.

doc. ThDr. Ivan Štampach
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2007

SOUHRN

Gándhí imponoval a stále imponuje miliony lidí osobní skromností, askezí a svým osobní příkladem přátelství s lidmi jiných vyznání. Jeho životní odkaz poukazuje na jeho promyšlené úsilí nikoliv o absolutní odstranění násilí, nýbrž o jeho minimalizaci - k lidem a zvířatům. V konfliktu zprvu vyjednával, obracel se k veřejnému mínění - a teprve pak se uchýlit k *satjágaze*. Na rozdíl od přísnějších indických asketů, stranících se světa, byl zřejmě nejméně násilným člověkem, který kdy tahal za nitky velké politiky.

Tato práce se zaměřuje na Mahátmu Gándhího a jeho filosofii aktivního odporu a jógínského principu nenásilí. Cílem práce je důkladné zmapování pojmů *satjágraha* a *ahimsa*. Dále se pak práce v jednotlivých podkapitolách zabývá jejich aplikací v Gándhího pojetí, které se ukázalo velice úrodným zejména na poli politickém.

Jeho kultura dialogu byla dobrým sítem na násilníky a despoty i zárukou alespoň postupného pozvednutí Indů z nesmírné chudoby. Ve srovnání s chudými kolosy jako je Čína nebo Rusko se Gándhího zásluhy na málo násilném vývoji Indie těžko dají přecenit, ba ani s čímkoli stejně velkým srovnávat. V tomto boji Gándhí uspěl na výtečnou: sami Britové ho nedávno v anketě BBC zvolili za největší osobnost uplynulého tisíciletí.

Klíčová slova: náboženství, filosofie, Indie, Gándhí, satjágraha, ahimsa.

THE SUMMARY

Gandhi was and still is impressive person for million people by his modesty, asceticism and by personal example of friendship with people having other belief. His life heritage point out at his well-considered effort not only to absolute elimination of violence, but to its minimalisation towards people and animals. In conflict he used to discuss, appealed for public opinion – then he resorted to satyagraha. Unlike stricter Indian ascetics, who are sullen, Gandhi was evidently the least violent human being, who has ever tug at clues of big politics.

This work focuses on Mahátma Gandhi and his philosophy of active resistance and yogi's principle of nonviolence. The aim of this work is a complete description of terms satyagraha and ahimsa. Next the work deals with application of this two terms in Gandhi's concept, which has revealed itself very rich especially in the field of politics.

His culture of dialogue was a good sieve for hard characters and despots and also a guarantee of gradual uplift of the Indians from vast poverty. In comparison with poor colossuses as China or Russia are, Gandhi's merits on nonviolent development of India are difficult to overestimate, nor compare with something that big. In this fight Gandhi was successful: in the BBC survey the British themselves have recently elected him the most outstanding personality of the last millenium.

Keywords: religion, philosophy, India, Gandhi, satyagraha, ahimsa.

Touto cestou bych chtěla poděkovat všem, kteří mi vyšli vstříc při zpracování této bakalářské práce. Mé poděkování patří zejména panu Mgr. Martinu Fárkovi, Ph. D. za odborné vedení, cenné rady a pomoc při řešení teoretických a praktických problémů v průběhu celého studia. V neposlední řadě bych chtěla poděkovat své rodině za bezmeznou podporu během mého studia.

OBSAH

ÚVOD	8
1 ŽIVOT MÓHANDÁSE K. GÁNDHÍHO	10
1.1 Mládí v Indii	10
1.2 Studia v Anglii.....	11
1.3 Jižní Afrika	12
1.4 Návrat do Indie	15
2 KULTURNÍ VLIV NA GÁNDHÍHO	20
2.1 Vliv hinduismu	20
2.2 Vliv Nového Zákona.....	22
2.3 Vliv světové literatury.....	23
3 SATJÁGRAHA	25
3.1 Původ slova satja v upanišadách a Bhagavadgítě	26
3.2 Vznik satjágrahy	27
3.3 Charakteristika satjágrahy	29
3.4 Formy satjágrahy.....	30
3.5 Typy osobní satjágrahy.....	33
3.6 Ideální satjágrahí	35
4 AHIMSA	36
4.1 Původ slova ahimsa.....	36
4.2 Ahimsa v Gándhího pojetí	38
5 GÁNDHÍ V POLITICE	40
5.1 Boj za práva rolníků v Čamparánu	40
5.2 Politická hladovka	41
5.3 Hartál	43
5.4 Zahájení nespolupráce	43
5.5 Solný pochod.....	45
5.6 Opusťte Indii!	46

6	GÁNDHÍHO DĚDICOVÉ	48
6.1	Džaváharlál Néhrú.....	48
6.2	Romain Rolland.....	49
6.3	Sukarno.....	50
6.4	Kwame Nkrumah.....	51
	ZÁVĚR	53
7	BIBLIOGRAFIE	55
8	SEZNAM PŘÍLOH	58

ÚVOD

Dne 15. května 2007 přijala Organizace spojených národů rezoluci, která prohlašuje 2. říjen "Světovým dnem nenásilí". Datum symbolicky připomíná výročí narození Móhandáse Karamčanda Gándhího, jehož názory a způsob života se stal obrovskou inspirací pro hnutí za lidská práva a svobody i za hranicemi Indie.

Netřeba dlouze odůvodňovat, proč jsem si pro účel této práce vybrala právě Mahátmu Gándhího, jednu z největších osobností Indie, země, ke které cítím jistý druh náklonnosti již delší dobu. Gándhí byl jedním z největších politických a duchovních vůdců Indie, jehož pojmy *satjagraha* a *ahimsa*, se staly hlavní zbraní v indickém boji za nezávislost.

Co se týče formální úpravy, práci rozdělím do šesti fází (v podobě kapitol). Ke zkoumání a k práci samotné použiji historicko-popisnou metodu a zpracování jednotlivých dokumentů. Podkladem pro tuto práci budou zvláště Gándhího spisy, včetně jeho autobiografie a spisy dalších autorů.

Nyní k jednotlivým kapitolám práce. V první kapitole je hlavním tématem život Móhandáse Karamčanda Gándhího.

V druhé kapitole se pokouším nastínit kulturní prostředí, které mělo bezprostřední vliv na Gándhího život. Otázkou bude jaké spisy, náboženství, fíozofické školy či konkrétní představitelé ho ovlivňovali.

Těžiště práce pak spočívá v kapitole třetí a čtvrté, ve kterých se zabývám pojmy *satjagraha* a *ahimsa*. Nejprve se v obou kapitolách snažím vyhledat kořeny těchto pojmů a zaměřit se na pojetí v indických tradicích, a dále pak zdůraznit specifičnost Gándhího pojetí. V těchto kapitolách se pokusím nalézt určité paralely v Gándhího filosofii aktivního, ale nenásilného odporu, *satjagraze* a jóginském principu *ahimsa*. Další otázkou bude, zda-li jsou nějaké rozdíly, popřípadě které, mezi původním významem a Gánhího pojetím *satjagrahy* a *ahimsy*.

V páté kapitole se snažím přiblížit Gándhího pojetí *satjágrahy* a *ahimsy*, které se promítlo zejména do jeho politické činnosti. Konkrétně se tato kapitola zabývá aplikací pojmů *satjagraha* a *ahimsa* v jejich různých formách v politické sféře.

Šestá kapitola je pak výčtem nejznámějších osobností, které přijali alespoň část Gándhího odkazu.

Je pochopitelné, že vzhledem ke Gándhího osobnosti, která přitahovala mnoho zahraničních, ale také českých autorů, byl již na tomto poli bádání učiněn značný kus práce. Avšak přeci jen je podle mého soudu práce, zejména třetí a čtvrtá kapitola, alespoň minimálním přínosem v této oblasti. Domnívám se totiž, že můj souhrn je u nás jedním z prvních pokusů o bezprostřední přiblížení nejvýznamnějších Gándhího myšlenek.

1 ŽIVOT MÓHANDÁSE K. GÁNDHÍHO

Móhandás Karamčand Gándhí se narodil 2. října 1869 v gudžarátském městě Pórbandar. Pórbandar se nachází na poloostrově Kathijávár, ve středozápadní části indického subkontinentu, ohraničený vodami Khambátského a Khaččského zálivu.

1.1 Mládí v Indii

Rodina Móhandáse Gándhího patřila ke třetí kastě vaišjů. Gándhího otec zastával vysokou funkci dívána (panovníkova prvního ministra), proto nebylo po materiální stránce nic, co by mohl malý Móhandás postrádat. O duchovní vývoj malého Móháni se starala především jeho matka Putlibaí, žena nábožensky založená. Když mu bylo sedm let, odstěhoval se s rodinou do Rajkotu. Byl průměrným žákem, stále však odtaženým od skupiny a velice stydlivý. Ve věku třinácti let byl oženěn se stejně starou Kastúrbáí, se kterou si byl zaslíben již od sedmi let, a kterou do té doby ani nespatriil. Mladičká Kastúrbáí se stala pro Móhandáse báječnou hračkou.

„Ach ta první noc...“ vzpomíná Gándhí později, „kdy se dvě nevinné, nic netušící děti vrhly do oceánu života...“¹

Zejména díky této zkušenosti se později stal kritikem tzv. dětských sňatků. Sňatkem Móhandás najednou sice dospěl, ale neměl čas vyrůst.² Zlom přišel v jeho šestnácti letech, kdy mu umírá otec. Sám Móhandás je navíc v té osudné chvíli otcovy smrti vylákán svým chťičem do ložnice za svou těhotnou manželkou Kastúrbáí.

---

¹ CLÉMENTOVÁ, Catherine. *Gándhí: Síla pravdy*. Vydavatelstvo Slovart, 1994, s. 30.

² Na střední škole se nechal svým přítelem přesvědčit, aby jedl maso, jen tak že prý bude silný jako Angličané. Navštívil nevěstinec a dokonce se rozhodl požitím jedovatého durmanu, jako protest proti nedostatku samostatnosti, spáchat sebevraždu.

„Zahanbení nad tělesným chtíčem, jemuž jsem povolil i v kritické hodině smrti otcovy, jež vyžadovala bdělou službu. Je to skvrna, kterou jsem nikdy nebyl s to smazati nebo zapomenouti, a bylo mi mysliti stále na to, že ač má oddanost k rodičům neznala mezí, a byl bych za ně dal všechno, byla přec v té hodině vážena na váze a shledána neodpustitelně lehkou, protože má mysl byla ve spárech rozkoše.“³

1.2 Studia v Anglii

V roce 1897 ukončil střední školu a nastoupil na další studia v Bhavnagaru. Tam vydržel jen krátce a v roce 1898 opouští rodinu, aby odjel studovat práva na kolej Middle Temple v Londýně. Hlavním předmětem jeho studií se stalo právo obecné a římské. Móhandás věnoval mnoho úsilí tomu, aby se stal dokonalým anglickým gentlemanem. Kupuje si drahé obleky, učí se vázat si kravatu a navštěvuje i hodiny tance. Ale při dodržování slibu daného před odjezdem své matce, že nebude jíst maso, začíná si Gándhí pomalu uvědomovat své indické kořeny. Stává se členem vegetariánské společnosti, pro kterou začíná i publikovat. Pomalu se prodírá ven, ze „Sahary ateismu“⁴. Čte Arnoldovu knihu *Světlo Asie*, která vypráví o životě Buddha. Věnuje se *Bibli*, zvláště pak *Novému zákonu*, kde je zaujat zejména Ježíšovým *Kázáním na hoře*. *Bhagavadgítu* čte v Anglii paradoxně poprvé. Nejvýznamnější text svého náboženství, přeložený do angličtiny Edwinem Arnoldem nese název *Nebeská píseň*. *Bhagavadgíta* se pro něj později stala nejdokonalejší knihou k poznání pravdy. Kniha Heleny Blavatské *Klíč k theosofii*, a osobní setkání s Helenou Blavatskou v něm vzbudila touhu číst knihy prohlubující jeho znalosti o *hinduismu*. Slovo *hinduismus* bývá často označováno jako komplikovaný termín, proto se nyní pokusím tento termín osvětlit.

Hinduismu, jako přepestrému komplexu idejí, je vlastní především mnohotvárnost a vnitřní rozpornost.⁵ V *hinduismu* neexistuje církev ani závazné

---

³ GANDHI, Mahatma. *Můj život*. Praha : Nakladatelství Orbis, 1931, s. 23.

⁴ CLÉMENTOVÁ. *Gándhí: Síla pravdy*. 1994, s. 34.

⁵ KÜNG, Hans a Heinrich von STIETENCROON. *Křesťanství a hinduismus: Na cestě k dialogu*. Praha: Vyšehrad, 1997, s. 25.

učení.⁶ *Hinduismus* je pojem, který definovali Evropané, a měl označovat náboženství Indů. Když byl ale termín zaváděn, nevědělo se o Indech moc, proto se od té doby hovoří a píše o *hinduismu* jako o jednom z velkých světových náboženství. Nyní můžeme o *hinduismu* říci, že „...není nic jiného než orchidej, vypěstovaná evropskou vědou. Je příliš krásná, než abychom ji vypleli, ale je to rostlina ze zkumavky; v přírodě neexistuje.“⁷ V případě *hinduismu* se nejedná o jediné náboženství, nýbrž o kolektiv náboženství. Jde o různá náboženství, jež jsou však navzájem spojena společným geografickým prostorem s jeho dějinami a společenskými a ekonomickými podmínkami a kulturními vztahy, jež se v něm vyvinuly.

1.3 Jižní Afrika

V roce 1891 byl Gándhí přijat jako obhájce do řad anglické advokacie. V zápětí na to nastoupil zpáteční cestu do vlasti. Do Indie se vrací sice jako vystudovaný právník, ale o indickém právu toho moc neví. Málo pracovních příležitostí a lákavá nabídka advokátní firmy Dada Abdulla ho brzy odvádějí opět z Indie. V dubnu 1893 vyplouvá do Jižní Afriky. Z Durbanu, který je přístavním městem Natalu, vyráží do Pretorie. Tam se má stát advokátem obchodní firmy, která si ho najala ve vymáhání 400 000 liber. Postupem času si osvojuje i roli advokáta utlačovaných Indů (Indové v Jižní Africe zaujímali především roli pracovní síly). Už na své první cestě se přesvědčuje, že je nevítaným návštěvníkem. Přestože má platnou jízdenku první třídy, je vykázán průvodčím do zavazadlového prostoru vyhrazeného barevným cestujícím. Tomu se odmítá podvolit a proto je vyhozen z vlaku v Maritzburgu uprostřed noci. Toto nebyl jediný pokořující zážitek, který musel Gándhí během své pětidenní cesty napříč Afrikou strpět. Ihned po svém příjezdu do Pretorie svolal schůzi indických osadníků, aby posoudil jejich postavení v Transvaalu, a přednesl první veřejný projev ve svém životě. Během svého pobytu v Pretorii navštěvoval Gándhí pravidelná kázání a modlitební setkání. Pan Coates, se

---

⁶ KÜNG, STIETENCROON. *Křesťanství a hinduismus: Na cestě k dialogu*. 1997, s. 24.

⁷ Tamtéž, s. 25 – 26.

kterým Gándhí trávil nejvíce času, ho zásoboval duchovní literaturou. Snažil se Gándhího přesvědčit, že bez ohledu na to, jaká je pravda v jiných náboženstvích, nemůže dosáhnout spásu, nepřijme-li křesťanství. To že prý představuje samu pravdu, že hříchy mohou být odpuštěny jen přičiněním Ježíše, a že všechny dobré skutky jsou zbytečné. To Gándhí neakceptoval.

„Jestli tohle je právě křesťanství uznávané všemi křesťany, nemůžu ho přijmout. Já nehledám vykoupení z následků za svůj hřích. Hledám vykoupení ze samotného hříchu a nebo z úplného pomýšlení na samotný hřích. Nebudu mít pokoj do té doby, dokud nedosáhnu tento cíl.“⁸

Právní při, která ho do Afriky přivedla, Gándhí vyhrál, a na sklonku roku 1893 se vrací z Pretorie do Durbanu. Zahajuje přípravu na cestu zpět do Indie. V předvečer svého odjezdu se ale dozvěděl zprávu o návrhu zákona, který byl předložen natalskému zákonodárnému shromáždění. Jeho cílem bylo zbavit osoby asijského původu volebního práva. Odložil odjezd do vlasti a přebral řízení protestního hnutí. Sepsal petici, která vyvolala svou věcností, umírněností a přesvědčivostí příznivý dojem, ale přijetí zákona nezabránila. Gándhí musel tedy docílit toho, aby diskriminační opatření nezískalo souhlas koruny, bez něhož nemohlo vstoupit v platnost. Během dvou týdnů se mu podařilo nastřádat bezmála 10 000 podpisů, které zhruba odpovídaly počtu všech svobodných usedlíků indického původu žijící v Natalu. Tuto novou petici předal Britskému ministru kolonií. Další exempláře byly vydány tiskem v Británii, Indii a zaslány předním politikům. Stále však chyběla politická organizace, která by umožnila boj za práva natalských Indů koordinovat. Proto se Gándhí podílí dne 22. května 1894 na založení Natalského Indického Kongresu. Cílem Kongresu bylo hájit zájmy jeho členů a pečovat o mravní a sociální povznesení celé indické obce. Velkou váhu měly také vzdělávací a veřejně prospěšné činnosti, vytváření správných zdravotních a hygienických návyků. Gándhí jako tajemník a vůdčí duch Kongresu odmítal za tuto činnost přijmout jakoukoliv

---

⁸ GÁNDHÍ, Mohandás Karamčand. *Moj experiment s pravdou*. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1988, s. 145.

odměnu. Podle něj musí politická funkce znamenat především nezištnou službu lidem, nikoliv být zdrojem obživy. S pronásledovanými Indy žil společným životem. Začal vydávat časopis *Indické mínění*, nejdříve anglicky a později ve třech indických jazycích. V roce 1899 nastoupil jako dobrovolný zdravotník indického Červeného kříže do búrské války, aby podal důkaz loajality britskému impériu. Jako dobrovolník vstoupil Gándhí do hry ještě jednou, když roku 1906 v Transvaalském povstání Zuluů pečoval o raněné domorodce, kterým bílí lékaři odmítli poskytnout pomoc. Po návratu z bojiště sdělil své ženě, že se zříká manželského pohlavního života, neboť chce všechnu energii soustředit do duchovního boje, stává se brahmačárinem⁹.

„Neuvědomil jsem si tehdy ještě, jak nevyhnutelnou je zdrženlivost pro sebepoznání, ale věděl jsem jasně, kdo touží sloužiti lidstvu celou duší, neobejde se bez toho.“¹⁰

Roku 1904 založil v Phoenixu u Durbanu rolnickou kolonii, kde poskytoval Indům pozemky a dával jim složit slib chudoby. Později Gándhí odjel na nějakou dobu na Tolstého farmu poblíž Johannesburgu, aby se tam zdokonalil v duchovní výchově péčí o děti.

Kromě návrhu “černého zákona“, kdy se museli všichni Indové povinně registrovat a v kartotéce zanechat otisky prstů, byl vynesena další rozsudek negativně se týkající Indů žijících v Jižní Africe. Dne 14. března 1913 vynesl Justice Searle od nejvyššího kapského soudu rozsudek, že všechny sňatky v Jižní Africe jsou vyloučeny ze zákonných manželství, kromě těch, které jsou zapsány podle křesťanského ritu a byly zapsány registrátorem sňatků. Tento rozsudek činil tedy neplatnými všechny sňatky uzavírané podle obřadů hinduistických, muslimských a zoroastriánských. Gándhí byl ale s odvoláním

---

⁹ Brahmačárja – sa., zdrženlivost, cudnost. 1.zachování sexuální zdrženlivosti v myšlenkách, slovech i činech; jedna z pěti ctností 1. stupně (jama) rádžajógy, kterou uvádí Pataňdžáliho Jógasútra. 2. zasvěcení při němž novic skládá první mnišské sliby, a také postavení, které brahmačáři po složení slibu zaujímá. 3. období studií, první ze čtyř stádií ášrama učení védů rozděluje lidský život. V tomto období se mladý muž odloučí od rodičů i učitelů, získává světské i duchovní vědění. In. *Lexikon východní moudrosti, Buddhismus, Hinduismus, Taoismus, Zen*. Praha: Votobia, 1996, s. 52.

¹⁰ GANDHI. *Můj život*. 1931, s.119.

proti tomuto zákonu u vlády neúspěšný, proto se rozhodl zahájit *satjágrahu*. Tentokrát není bráněno ženám, ba naopak, jsou vyzývány, aby se protestu účastnily. Jako první jsou vyzvány ženy z Tolstého farmy¹¹. Nejprve přešly sestry z Tolstého farmy přes hranice z Transvaalu do Natalu, což bylo bez povolení nezákonné. Zatčeny ale nebyly, tak pokračovaly dále do Newcastleu, aby o tamním bezpráví informovaly indické horníky a tím i je podnítili ke stávce. To se jim v Newcastleu podařilo a vláda již nemohla jinak, sestry zatkla a převezla do vězení do Maritzburgu. Skupina osadníků z Phoenixu překročila bez povolení hranice do Transvaalu. Ti jsou hned zatčeni a 23. září 1913 odsouzeni na tři měsíce vězení. Dne 13. října se armáda nových *satjágrahínů*¹² tvořená horníky z Newcastleu vydává v čele s Gándhím na pochod do Transvaalu. Během pochodu byl Gándhí třikrát uvězněn a opět propuštěn, počtvrté již ve vězení zůstal. V té době bylo ve stávce téměř padesát tisíc Indů a další tisíce ve vězení. V červnu roku 1914 povolal generál Smuts Gándhího k jednacímu stolu, aby projednali požadavky stávkujícího davu. Krátce na to, dne 30. června 1914, podepsali dohodu o legalizaci nekřesťanských sňatků.

1.4 Návrat do Indie

Dne 18. července 1914 odjel Gándhí s manželkou do Anglie a tím bylo jeho dvacetileté působení v Jižní Africe u konce. V Anglii chtěl založit dobrovolný sanitní oddíl a vstoupit s ním do právě vypuklé války. Nedoléčený zánět pohrudnice mu v tom ale zabránil. Proto se Gándhí rozhodl vrátit se zpět do vlasti, kterou chtěl zbavit nadvlády britského impéria.

Indie mu poskytla velkolepé přivítání v čele s hlavními politickými vůdci Gókhalem a Tilakem. Na podnět svého přítele Gókhala se Gándhí na rok vzdálil od veškeré politické činnosti, aby se seznámil s poměry v zemi. Oblékl si dhótí¹³ a začal cestovat vlakem po Indii. Jako jedno z prvních míst navštívil školu v Šántinikétanu, kterou založil bengálský básník Rabíndranáth Thákur. Tehdy

¹¹ Gándhí se o nich ve své autobiografii zmiňuje jako o „sestrách“.

¹² Satjágrahí – stoupenec satjágrahy.

¹³ Dhótí - tradiční mužský indický oděv.

poprvé nazval Thákur Gándhího *Mahátmou*, „velkým duchem“. Gándhí naopak častoval Thákura titulem *Gurudév* „božský učitel“. Později na cestách nedaleko Ahmadábádu na břehu řeky Sabarmatí zakládá Gándhí nový *ášram*^{14,15}. Rok politického odmlčení skončil a na výročním zasedání Kongresu byl Gándhí požádán, aby pomohl v v Čamparánu bihárským pěstitelům indiga vykořisťovaným anglickými plantážníky. Rolníci byli povinni tři dvacetiny pronajaté půdy osadit indigem a veškerou úrodu odvádět plantážníkům jako nájemné z půdy. Gándhí žádal o navrácení padesáti procent z neoprávněně vybrané částky. Kompromisem se pak stalo dvacet pět procent vybrané částky rolníkům plantážníky navrácených. Později plantážníci tuto oblast opustili a půda se opět vrátila rolníkům. Další žádosti o pomoc vyhověl v Ahmadábádu. Textilní dělníci požadovali zvýšení platů. Tehdy poprvé byla použita metoda politické hladovky. V této kauze, stejně jako v té v Čamparánu, se podařila alespoň dohoda kompromisu. V roce 1918 se Gándhí zúčastnil agitační kampaně v gudžarátských vesnicích, kdy pomáhal získat na britskou stranu mladé Indy k dobrovolnému vstupu do armády. Gándhí ale od svého plánu musel odstoupit. Onemocněl těžkou úplavicí, která ho přivedla na pokraj smrti. Podle doktora by mu pomohly jen injekce nebo pití mléka. Injekce odmítl hned. Pití mléka také, neboť kdysi složil slib, který mu to nedovoloval. Jeho žena ale upozornila, že slib se nevztahoval na mléko kozí. Gándhí k tomu ve své autobiografii dodává: „*Má vroucí dychtivost zahájiti boj Satjagrahy vzbudila ve mně i touhu po životě. Spokojil jsem se tedy s přilnutím k líteře svého slibu a obětoval jsem jeho ducha. Neboť že jsem měl při skládání slibu na mysli jen ,mléko kravské a buvolí, přirozeně bylo v tom zahrnuto mléko všech zvířat.*“¹⁶

Naděje členů Indického národního kongresu, kteří organizovali otevřený odpor proti britské nadvládě zmařil v roce 1919 Rowlattův zákon. Tímto zákonem se prodlužovala platnost výjimečných opatření, přijatých během války, a omezujících občanské svobody. Gándhího reakce je vyhlášení nového

---

¹⁴ Ášrama - sa., 1. také ášram, středisko náboženských studií a meditací, může to být domov, venkovský dům, poustevna nebo klášter. Jakékoliv místo, kde se shromažďují duchovní adepti, je ášramem; 2. čtyři stádia, na něž rozděluje hindismus podle védských předpisů život člověka: první je brahmačárya, druhá grhastha, třetí vánaprastha, čtvrtá sannjása. In *Lexikon východní moudrosti, Buddhismus, Hinduismus, Taoismus, Zen.* 1996, s. 25.

¹⁵ Foto Gándhího ášramu v Ahmadábádu v příloze 3, s. 61.

¹⁶ GANDHI. *Můj život.* 1931, s. 212.

způsobu boje, celonárodní *satjágrahy* – *hartálu*. Dne 6. dubna 1919 byl pak vyhlášen celoinický *hartál* – všeobecné zastavení práce a uzavření obchodů. V rozporu s Gándhího představou o pokojných protestech, byl místy *hartál* doprovázen násilnostmi, žhářstvím a rabováním. Proto „Rowlattovu *satjágrahu*“ dne 18. dubna zastavil. Pár dní poté došlo v Amritsaru k tragédii. Ve městě vypukly nepokoje, kvůli deportaci dvou nejvýraznějších organizátorů kampaně proti Rowlattovým zákonům v Paňdžábu, Dr. Satjapála a Dr. Kičlú. Dne 13. dubna 1919 se i přes zákaz shromažďování sešlo k pokojnému mítinku více než 10 000 neozbrojených mužů, žen a dětí. Bez varování pak začalo střílet anglické vojsko do shromáždění *satjágrahínů*. Podle vládní vyšetřovací komise za sebou nechal tento masakr kolem 379 mrtvých a na 1200 zraněných.

Na muslimské konferenci v listopadu roku 1919 přichází Gándhí s novým programem, tvořeným hinduistům a muslimům bok po boku jdoucím proti Západu: nespoluprací. Dalším jeho krokem bylo masové hnutí občanské neposlušnosti. Pro jeho dějiště si vybral okres Bardolí a jako obvykle informoval o chystané akci místokrále. Rozvášněný dav ale v Čaurí Čauře masakruje a upaluje několik policistů. Gándhí je zděšen a opět stahuje hnutí *satjágrahy* v celé Indii. Byl zatčen a na šest let odsouzen do vězení. O dva roky později ale onemocněl zánětem slepého střeva, byl operován a záhy poté z vězení propuštěn. Po návratu z vězení se vydal na cesty, kde propagoval ručně tkanou látku - *khádí*. Rok 1925 ho vynesl do čela Kongresu. Své předsednictví ale přenechal básnířce Saródžiní Naidúové a na jeden rok se opět politicky odmlčel.

V roce 1927 se navrácí se třemi novými tématy: boj proti dětským sňatkům, ochrana krav a prosazení hindštiny jako národního jazyka namísto angličtiny. Gándhímu v té době bylo šedesát let. Už nebyl jen „*Mahátmou*“, celá Indie ho láskyplně nazývala „*Bápú*“ (otec). Na sjezdu Kongresu v roce 1928 prosazuje Gándhí návrh, že: „pokud nebude Indii během jednoho roku přiznán statut dominia, vyhlásí Kongres 31. prosince 1929 nezávislost a Gándhí zahájí hnutí občanské neposlušnosti.“¹⁷ A jak bylo Kongresem odsouhlaseno,

---

¹⁷ CLÉMENTOVÁ. *Gándhí: Síla pravdy*. 1994, s. 70.

dne 31. prosince o půlnoci byla vyhlášena nezávislost Indie a od Mahátmy se očekával výběr zbraní k nadcházejícímu boji.

Koncem ledna předložil Gándhí místokráli baronu Irwinovi seznam o „jedenácti bodech“. V něm požadoval mimo jiné snížení pozemkové daně na polovinu, zrušení daně ze soli, padesátiprocentní snížení vojenských výdajů, zavedení ochranných cel, propuštění politických vězňů a vyhlášení všeobecné prohibice. Za hlavní cíl si Gándhí později zvolil solnou daň, která se bezprostředně dotýkala většiny Indů. Vláda měla totiž na těžbu soli monopol a její prodej zatěžovala zvláštní daní, která koncem dvacátých let představovala přibližně čtyři procenta vládních příjmů. Dne 12. března se vydal na tzv. „solný pochod“, jako nenásilný protest proti dani ze soli, kterou museli Indové platit. Na konci své cesty symbolicky nabral do dlaně mořskou vodu, ze které by se sůl dala získávat. Reakcí britské vlády na toto protizákonné získávání soli bylo hromadné zatýkání. V roce 1931 odjel Gándhí se Saródžiní Naidúovou a několika věrnými do Anglie. Anglický tisk ho pronásledoval na každém kroku. Setkává se s Charlie Chaplinem, králem i královnou v Buckinghamském paláci a nakonec s Romainem Rollandem. Po návratu do země byl spolu se šedesáti tisíci stoupenci znovu zatčen. Gándhí ale i z vězení protestoval. Pokud Britové neustoupí od svého návrhu oddělených voleb pro nedotknutelné, podstoupí hladovku až „k smrti“. Hladovka byla zahájena dne 20. září 1931 v poledne. Doktor Ambédkar, zástupce nedotknutelných, právník a energický odpůrce hinduistů, nakonec svolil k dohodě s Gándhím. Gándhí hladovku přerušil. Po příchodu z vězení přenechal svůj *ášram haridžanům* „dítěm božím“, jak nedotknutelné nazýval. Založil týdeník *Haridžan*, který sám řídil. Krátce poté byl znovu uvězněn. Na jeho místo nastoupil jeho „duchovní syn“¹⁸ Néhrú. Dne 22. února 1944 zemřela jeho žena Kasturbáí. O tři měsíce Mahátma těžce onemocněl a hrozila mu smrt ve vězení, proto ho raději Churchill nechal propustit.

Po skončení války v roce 1945 se Gándhí i nadále věnoval boji za jednotnou Indii. Boj ale skončil neúspěchem. Země se 15. srpna 1947 rozdělila mezi Pákistán a Indii. Nehledě na to, i nadále se zaobíral zlepšováním

---

¹⁸ CLÉMENTOVÁ. *Gándhí: Síla pravdy*. 1994, s. 88.

vztahů mezi hinduisty a muslimy, které se po rozdělení země značně zhoršily. Po celé zemi vypukala řada nepokojů. Dne 20. ledna 1948 byl na Gándhího uspořádán první neúspěšný atentát. Pokusil se o něj Madan Lál, který patřil do skupiny hinduistických extremistů, kteří si přáli Mahátmovu smrt. „Vyprovokoval je jeden z posledních Gándhího požadavků: zaplacení dluhu 550 miliónů rupií Pákistánu.“¹⁹ Pár dní poté se Gándhí, opírající se o své dvě neteře, vydal se v Dillí do zahrady. Z davu vystoupivší Náthurám Gódsé mu zastoupil cestu, na důkaz úcty se dotkl jeho nohou, vytáhl revolver a třikrát vystřelil. Dne 30. ledna 1948 byl Mahátma Gándhí zavražděn. Jeho vrahem byl extrémista.

---

¹⁹CLÉMENTOVÁ. *Gándhí: Síla pravdy*. 1994, s. 113.

2 KULTURNÍ VLIV NA GÁNDHÍHO

Abychom alespoň částečně porozuměli původu Gándhího myšlenek a činů, musíme si uvědomit, že jeho intence má dva stupně. Základy náboženské, jež jsou v jeho případě mocné, a činnost sociální, kterou postupně přizpůsobuje možnostem a přáním země. Je náboženský povahou, politikem z nutnosti.²⁰

2.1 Vliv hinduismu

Od mládí, jak již bylo v předešlé kapitole zmíněno, byl Gándhí veden svou matkou k náboženství. Často musel chodit do chrámu, ale nikdy ho nepřitahoval. „*Nelíbil se mi jeho lesk a pompéznost.*“²¹ První, pro něj něčím prospěšný styk s náboženstvím, mu poskytla jeho opatrovnice Rámha. Jako malý se bál duchů a tak mu nabídla, aby se vyléčil ze strachu opakováním Rámova jména. „*Myslím, že právě díky tomuto semenu, které do mě zasela tato dobrá žena, je opakování Rámova jména dodnes mým spolehlivým lékem.*“²² Hluboce na něj zapůsobila i *Rámájana*. Gándhí se také zmiňuje o jedné gudžarátské básni, kterou se jako dítě učil ve škole, a která mu utkvěla v paměti: „Jestli ti dá člověk napít a ty pak na oplátku napít jemu dáš, to je nic; Skutečná krása spočívá v děláním dobrého proti všemu špatnému.“

Ve věku 13 let se pravidelně účastnil čtení a výkladu *Rámájany*. „*Dnes považuji Tulsídásovu Rámájanu za největší dílo devociální literatury.*“²³ *Manuův zákoník*, další ze starých indických textů jej nechaly chladným i po letech. Vliv *hinduismu* na Gándhího v jeho mládí je zde jasně patrný. V mládí se účastnil čtení z *Bhagavadgíty*, ale sám ji četl poprvé až Anglii. Z *Bhagavadgíty* čerpal hlavní sílu. Byl uchvácen pojmy *aparigraha* (nevlastnictví) a *samábhava* (uměřenost). Podle toho se Gándhí rozhodl, že bude všechn majetek

---

²⁰ ROLLAND, Romain. *Mahátmá Gándhí*. Praha: Vydavatelstvo „Družstevní práce“, 1925, s. 27.

²¹ GÁDHÍ. *Moj experiment s pravdou*. 1998, s. 45.

²² Tamtéž, s. 46.

²³ Tamtéž, s. 46.

a všechny příjmy považovat pouze za svěřené a používat je k prospěchu společnosti. Věřil v *hinduismus*, ale nikoliv jako učenec držící se textů ani jako věřící bez kritiky, jenž slepě přijímá všechnu tradici. Jeho náboženství prochází dvojí kontrolou: „ Svědomím a rozumem“.

„Nechtěl bych dělati z náboženství fetiše, a neomlouvám jakéhokoliv zla v jeho svatém jméně...“²⁴ „Nemám touhy uchvátiti s sebou třeba jedinou bytost, nemohu-li v té věci se obrátiti na její rozum. Jdu tak daleko, že popírám božskou povahu i nejstarších šáster, nepřesvědčují-li mého rozumu.“²⁵

Nebyl slepý ani k případným omylům hinduismu.

„...Nedovedu lépe popsati svého citu pro hinduismus než cit, který chovám k své ženě. Dojímá mne, jak by toho nedovedla žádná jiná žena na světě. Ne, že by byla bez chyb; odvažuji se říci, že jich má více než vidím; ale je tu pocit nerozlučitého svazku. Stejně pro hinduismus se všemi jeho chybami a obmezenostmi. Nic mne tak neunáší jako hudba Gity a Rámájana, dvou jediných knih hinduistických, o kterých mohu říci, že je znám...Znám nynější nedostatky, jež poskvřňují velké indické svatyně; ale přes to je miluji...Ač krajní reformátor přece nezavrhuji žádného z článků víry podstatných pro hinduismus.“²⁶

Romain Rolland ve své knize zmiňuje pravdy, se kterými Gándhí souhlasí²⁷. Věří:

1. „Ve védy, upanišady, purány, ve vše, co je zahrnuto názvem svatých písem indických. Věří v avátary²⁸ a v převtělování.
2. Ve varnášrama - dharmu²⁹
3. V ochranu krávy.

---

²⁴ ROLLAND. *Mahátmá Gándhí*. 1925, s. 28.

²⁵ Tamtéž, s. 28.

²⁶ Tamtéž, s. 28.

²⁷ Tamtéž, s. 30.

²⁸ Avátar - sa., dosl.: „sestoupení“, inkarnace božského vědomí na zemi. Avátar se nerodí z karmických příčin jako obyčejní lidé, ale ze svobodného rozhodnutí, a je si po celý pozemský život vědom svého božského poslání. In *Lexikon východní moudrosti, Buddhismus, Hinduismus, Taoismus, Zen*. 1996, s. 30.

²⁹ V nynějším obecném a hrubém smyslu je varnášrama - dharmu překládána jako nauka o kastách. Monier-Williams překládá ve svém slovníku varnášrama – dharmu jako „the duties of caste and order“. In MONIER-WILLIAMS, M. *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 2002, s. 925. Z angličtiny překládám „the duties of caste and order“ jako „povinnosti ke kastě a jistý řád nebo nařízení“.

4. Nepodporovat uctívání idolu³⁰

„Věřím v indickou prúpověď, že nikdo v pravdě nezná šáster, kdo nedosáhl dokonalosti v nevinnosti (ahimsá), v pravdě (satjam), v sebevládě (brahmáčarjam) a kdo se nezřekl všeho získávání a držení bohatství“.³¹ Tento citát značně připomíná slovo evangelia.³²

2.2 Vliv Nového Zákona

„Byl to právě Nový Zákon, který mě opravdu ukázal spravedlnost a hodnotu pasivního odporu“.³³ Nejhlouběji byl ovlivněn evangeliem Matoušovým, zejména pasáží: „Slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Oko za oko a zub za zub‘. Já však vám pravím, abyste se zlým nejednali jako on s vámi; ale kdo tě uhodí do pravé tváře, nastav mu i druhou; a tomu, kdo by se s tebou chtěl soudit o košili, nech i svůj plášť. Kdo tě donutí k službě na jednu míli, jdi s ním dvě. Kdo tě prosí, tomu dej, a kdo si chce od tebe vypůjčit, od toho se neodvracej“³⁴ a „slyšeli jste, že bylo řečeno: ‚Milovati budeš bližního svého a nenávidět nepřítele svého.‘ Já však vám pravím: Milujte své nepřátele a modlete se za ty, kdo vás pronásledují, abyste byli syny nebeského Otce; protože on dává svému slunci svítit na zlé i dobré a déšť posílá na spravedlivé i nespravedlivé“³⁵ K Matoušově evangeliu se vyjádřil takto: „Byl jsem prostě nadšený, našel jsem můj vlastní názor potvrzený tam, kde bych to nejméně čekal“.³⁶ Kázání na hoře mu pak odhalilo zásadu trpného odporu. Na otázku, zda-li to, co se dozvěděl v Novém Zákoně nedočel se již dříve z četby indických knih, odpověděl: „Nikoli. Znal jsem a obdivoval dříve Bhagavadgítu. Ale Nový Zákon mi zjevil hodnotu trpného odporu. Čta jej, překypoval jsem

³⁰ Vypočítává je v článku z 6. října 1921, který je jeho veřejným vyznáním víry. In ROLLAND. *Mahátmá Gándhí*. 1925, s. 28.

³¹ ROLLAND. *Mahátmá Gándhí*. 1925, s. 30.

³² Spíš projde velbloud uchem jehly, než vejde bohatý do Božího království (Mt 19,16-24)

³³ GANDHI, Mohandas Karamčand. *The science of satyagraha*. Bombay: Bharatya Vidya Bhavan, 1957, s. 1.

³⁴ *Bible. Písmo svaté Starého a Nového zákona*. Podle ekumenického vydání z r. 1985. Praha: Biblická společnost, 1990, s. 15 (Mt 5, 38-42).

³⁵ Tamtéž, s. 15 (Mt 5, 43-45).

³⁶ GANDHI. *The science of satyagraha*. 1957, s. 1.

radostí. Bhagavadgíta upevnila tento dojem, a Království boží ve vás od Tolstého mu dala pevnou formu.³⁷

2.3 Vliv světové literatury

„Tolstého kniha Království boží ve vás mnou otřásla. Zanechala ve mně trvalý dojem. Před nezávislostí myšlení, hlubokou mravností a pravdivostí této knihy, všechny knihy se zdály vyblednout do bezvýznamnosti.“³⁸ Království boží ve vás je obžalobou světa na konci 19. století. Tolstoj v něm kritizuje chyby společnosti. Hlásí neodporování zlu násilím. Kritizuje církve a viní je ze spoluúčasti na zlu. V knize ukazuje smysl násilí v tehdejší Rusku a Evropě: „Lidé však užívající výhod dobitých dřívějším násilím, často a rádi zapomínají na to, jak byly získány tyto výhody. Ale jest potřebí jenom rozpomenouti se na dějiny, nikoliv na dějiny různých dynastií vladařů, ale na pravé dějiny, dějiny potlačování většiny od malého počtu lidí a uvidíme, že základy všech výhod bohatých před chudými nevznikly ničím jiným, než metlami, žaláři, galejemi a vražděním.“³⁹ Tolstoj a Gándhí spolu vedli písemnou korespondenci. Křesťanství a hinduismus si prostřednictvím těchto dvou myslitelů podávají ruce. Jsou si velice blízcí, ale nejsou totožní. Tolstoj dochází k závěru, že stačí pouze uznat pravdu, nelhat. Oproti tomu Gándhí trvá na činech. Vést svůj život aby byl v souladu s naukami, které hlásá. O vedení způsobu takového života, se rozhodl u četby knihy anglického esejisty Johna Ruskina *Tomu poslednímu*. V knize jde o nové uspořádání společnosti, organizované řízení hospodářství a stanovení pevných dělnických mezd. Skutečná ekonomie začíná Ruskinovi na prahu vlastního domu, přepychový život vedou jen nevědomci.⁴⁰ Pracující člověk je podle jeho názoru „nejsvětější, nejdokonalejší, nejčistší osobou“ a nejbohatší země je ta, která živí největší množství vznešených a šťastných lidských bytostí.

³⁷ ROLLAND. *Mahátma Gándhí*. 1925, s. 31.

³⁸ GANDHI, M. K. *An autobiography: The story: My experiment with truth*. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1948, s. 172.

³⁹ TOLSTOJ, L. N. *Království boží ve vás*. Praha, 1925, str. 277. Cit in: PILÁT, Jan. *Mahátma Gándhí*. 2. vydání. Praha: Orbis, 1964, s. 41.

⁴⁰ PILÁT. *Mahátma Gándhí*. 1964, s. 43.

Gándhí se věnuje překladům, překládá i Platóna⁴¹. Ještě za pobytu v Anglii čte od Blavatské *Klíč k theosofii* a od Arnolda *Světlo Asie*.

---

⁴¹ Gándhím přeložená *Apologie a smrt Sokratova* byla mezi knihami, které v roce 1919 indická vláda zakázala.

3 SATJÁGRAHA

„*Satjágraha* je doslova držící se pravdy, proto se také nazývá síla pravdy.“⁴² *Satja* pochází ze sanskrtského slova *sat* znamenající pravdu, pravdivost. Významem tohoto slova je prosté „to, co je“. Podle sanskrtsko-anglického slovníku slovo *satja* znamená: „pravdivý, reálný, skutečný, nefalšovaný, ryzí, čistý, poctivý, pravdomluvný, ctnostný, dobrý, účinný, právoplatný.“⁴³ Filozofický význam slova *satja* je něco neměnného, co není zkreslené. *Ágraha* znamená setrvání. Doslovně tedy přeloženo, *satjágraha* znamená „setrvání v pravdě“. *Satjágrahu* prvně ustanovil Gándhí. Roku 1906 ji nabídl jako odpověď diskriminovaným Asiatům v Jižní Africe.⁴⁴

Sat je absolutní, věčné a neměnné bytí, které je totožné s Brahma.⁴⁵ *Sat* je skutečné, současné, někdo nebo něco, jak by mělo být, pravdivé, dobré, správné, krásné, moudré, úctyhodné, upřímné.⁴⁶ Oproti tomu *asat* znamená doslova „nebytí, neexistence“ a často označuje základ hmotného světa. Jde o abstraktní pojem, neboť si člověk, jakožto nástroj bytí nedokáže nebytí představit. Jeden z ranných textů ukazující smysl metafyzických spekulací je část *Rg Védy*, který se ptá sérií otázek o původu věcí, zvláště pak, zda-li na počátku byla existence (*sat*) nebo neexistence (*asat*). Ačkoliv termíny *sat* a *asat* možná neměly odborný, filozofický význam v těchto ranných textech, hymnus ukazuje významný smysl pochybnosti - zázraku a rozumového zkreslení vzhledem ke stavu předchozího k existenci nebo neexistenci a za smrtí nebo nesmrtelností. Text je zakončen s určitou skepsí „Tudíž toto stvoření vyvstalo – pravděpodobně se samo formovalo, nebo možná ne – ten, kdo se na to dívá, v nejvyšším nebi, jenom on ví – nebo možná neví“⁴⁷

---

⁴² GANDHI, M. K. *Satyagraha: Non-violent resistance*. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1951, s. 3.

⁴³ MONIER-WILLIAMS, M. *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 2002, s. 1135.

⁴⁴ GWINN, Robert P., et. al. *The New Encyklopaedia Britannica*. Volume 1, 15th edition. Founded 1768, Chicago, s. 471.

⁴⁵ *Lexikon východní moudrosti, Buddhismus, Hinduismus, Taoismus, Zen*. 1996, s. 387.

⁴⁶ MONIER- WILLIAMS. *A Sanskrit-English Dictionary*. 2002, s. 1134.

⁴⁷ RV 10.159, translation by O'Flaherty, *The Rg Veda*, pp. 25-26. Cit in.: FLOOD, Gavin. *An introduction to Hinduism*. Cambridge University Press, 1996, s. 226.

Systematické úvahy začínají v *upanišadách*. Zvláštní poznámka je v kapitole 6 *Čhándógjópanišad*, ve kterých učitel Uddálaka Áruni vyučuje svého syna, který se namyšlený vrátil domů po 12 letech studia Véd. Vysvětluje mu, že existence (*sat*) je totožné s *brahma* jako základ vesmíru a podstata všech bytostí.⁴⁸ Výčet vesmírných principů v bráhmanské tradici přináší hlavně v *Čhándógjópanišad*. *Čhándógjópanišad* předpokládá jedno bytí nebo pravdu (*sat*), která vytváří oheň, který na oplátku vytváří vodu, která se na oplátku stává jídlem. Text se vztahuje ke smyslu sebe-identity podobné *sámkhjové*⁴⁹ myšlence ega (*ahamkára*) a rozpoznání barvách červené, bílé a černé s ohněm, vodou a zemí, připomínající pozdější rozdělení hmotou (*prakrti*) do třech kvalit (*guna*).⁵⁰

3.1 Původ slova *satja* v upanišadách a Bhagavadgítě

Tato kapitola je věnována původu slova *satja* v *upanišadách* a *Bhagavadgítě*. Jsou zde shrnuty jednotlivé upanišady a sloky obsahující pojem *satja* (pravda). Jejich celé znění je pak umístěno v příloze.

V *Brhadáranjakópanišad* je pravda stotožňována s *brahma* (nejvyšší kosmický princip), jakožto veliká, kouzelná, prvorozená bytost. Kdo ji poznal, dobude tyto světy a nemůže být poražen.⁵¹ Pravdu stvořily vody, které byly na počátku. Pravda, která je totožná s *brahma*, stvořila bohy, a bozi uctívali pravdu. Pravda, v sanskrtu *satjam*, je tvořena ze tří slabik *sa – ti – jam*. První a třetí slabika je pravdou, druhá pak nepravdou. Je-li pravda na počátku a na konci, má schopnost nepravdu uprostřed změnit v pravdu.⁵²

V *Kaušítakjupanišad* přistupuje Iija k Brahmovi a Brahma se ho táže: „Kdo jsi?“ Iija odpoví, že je roční doba, vznikl z lůna prostoru jako sémě pro manželku, je světlem roku, *átmanem* (část bytí, která přežívá smrt a je znovuzrozena nebo dosahuje dokonalého osvobození od všech světských pout a spojuje se pak s *brahma*) každé bytosti, stejně jako *átmanem* každé bytosti je

⁴⁸ FLOOD. *An introduction to Hinduism*. 1996, s. 226.

⁴⁹ Sámkhja je výčet škol, které předpokládají dualitu mezi hmotou a vlastním já, obě jsou skutečné, i když ontologicky rozdílné. In FLOOD. *An introduction to Hinduism*. 1996, s. 231.

⁵⁰ FLOOD. *An introduction to Hinduism*. 1996, s. 233.

⁵¹ Celé znění této upanišady je uveřejněno v příloze 4, s. 63.

⁵² Celé znění této upanišady je uveřejněno v příloze 4, s. 63.

brahma. Brahma se pak zeptá: „Kdo jsem já?“ Ija odpoví, že pravda (*satjam*). *Sat* je to, co je jiné než smyslové orgány a *tjam* je to, čím jsou smyslové orgány. Toto všechno vyjadřuje pravdu, *satjam*. Toto všechno je *brahma*.⁵³ V *Mundakópanišad* se píše, že pravdou, nebo-li také vzdáním se nepravdy, je možno dosáhnout *átmana*. *Átmana*, z něhož máje potěšení, rozkoš, ikdyž je nejlepším ze znalců *brahma*.⁵⁴ Neboť jedině pravda vítězí (*satjam éva džajaté*).^{55,56} *Čhándógjópanišad* vypráví o Satjakámu Džábálovi, který se chtěl stát *brahmačárinem*. Ale ani on, ani jeho matka nevěděli z jakého je rodu. Satjakáma i přes to odešel za Hárídrumatou Gautamou, a chtěl se stát jeho žákem. Hárídrumata se ho zeptal, z jakého je rodu. Satjakáma po pravdě odpověděl, že neví, že jeho matka v mládí jako služka, stýkala se s mnoha. Že jeho jméno je Satjakáma Džabálovec. Hárídrumata ho přijal, neboť *nebráhman* by tuto pravdu nedokázal takto vysvětlit.⁵⁷

V *Bhagavadgítě* se hovoří o pravdivosti, jako jedné z vlastností toho, kdo se zrodil pro božský úděl (další vlastnosti jsou například nehněvivost, odříkání, mír, neutrhačství, soucit s bytostmi, nežádostivost, šlechtnost, skromnost a stálost, životnost, shovívavost, vytrvalost, čistota...)⁵⁸ Co se týče slova *satja* v *Bhagavadgítě*, nesmíme opomenou trojí označení nejvyšší pravdy ÓM TAT SAT.⁵⁹

3.2 Vznik satjáhrahy

Jak již bylo na začátku této kapitoly zmíněno, *satjáhraha* byla vyhlášena roku 1906 v Jižní Africe. Vzniku *satjáhrahy* předcházelo Gándhího rozhodnutí stát se *brahmáčáří*: „*Události v Johannesburgu utvářely se tak, že tato moje sebeočista byla jaksi přípravou k satjagraha*“.⁶⁰

⁵³ Celé znění této upanišady je uveřejněno v příloze 4, s. 63.

⁵⁴ Celé znění této upanišady je uveřejněno v příloze 4, s. 63.

⁵⁵ Slova „jedině pravda vítězí“ (*satjam éva džajaté*) přijala po osvobození Indická republika do svého státního znaku.

⁵⁶ Celé znění této upanišady je uveřejněno v příloze 4, s. 64.

⁵⁷ Celé znění této upanišady je uveřejněno v příloze 4, s. 64.

⁵⁸ Celé znění tohoto verše je uveřejněno v příloze 4, s. 64.

⁵⁹ Celé znění tohoto verše je uveřejněno v příloze 4, s. 65.

⁶⁰ GANDHI. *Můj život*. 1931, s. 121.

Jako první případ použití *satjágrahy* uvádí Gándhí ve své autobiografii příběh o nemoci své ženy. Jeho žena Kasturbaí trpěla během pobytu v Durbanu častým krvácením. Po operaci byla velice zesláblá a tak ji lékař bez jejího souhlasu a souhlasu manžela podal hovězí vývar. To vegetariána Gándhího rozhořčilo a okamžitě ji odvezl do osady v Phoenixu. Tam na rady načerpaných z knih o vegetariánství nutil svou ženu vzdát se soli a luštěnin. To ona ale odmítala. Móhandás se tedy zaslíbil, že se na rok, ať už s ní nebo bez, vzdává soli a luštěnin. To jí uvrhlo do zármutku a se souhlasem podstoupit se svým mužem dietu, prosila ho o odpuštění. Ať už výsledkem diety nebo jiné vytrvalé změny v ní, uzdravila se.⁶¹ Na politickou scénu přichází satjágraha jako nový způsob boje právě když chce transvaalská vláda podat návrh „černého zákona“. Podle tohoto zákona by se museli všichni Indové podrobit registraci a v kartotéce povinně zanechat otisky prstů. Gándhí odjíždí do Londýna, aby intervenoval u Lorda Elgina, nového státního tajemníka pro kolonie. Ten mu přislíbí, že „černý zákon“ nebude přijat, avšak krátce poté se Transvaal stává samostatným a na Elginovo mínění nemusí brát zřetel. Zákon vešel v platnost. Gándhí se odmítl registraci podrobit a byl poprvé uvězněn. Později mu byla generálem Smutsem nabídnuta dohoda: pokud se Indové podrobí registraci, zákon bude odvolán. Gándhí mu uvěřil a ihned po propuštění z vězení se registroval. Vyzval ostatní, aby ho následovali. Indové dohodu dodrželi, Smuts nikoliv. Zákon nebyl zrušen. Gándhí odpověděl spálením registračních průkazů.⁶²

„Zásada zvaná Satjagraha vzešla v život dříve, než vzniklo její samotné jméno. Když se zrodila, nedovedl jsem vsutku sám říci, co to bylo.“ ⁶³ Postupem času přišla tedy potřeba nový způsob boje pojmenovat. Do gudžarátí se přeložil anglický výraz „pasivní rezistence“. *„Na schůzi s Evropany shledal jsem, že slovo ‚pasivní rezistence‘ je pojem příliš úzce vymezený; že to má domněle být zbraň slabých; že může být vyznačena jako nenávist a že by se mohla na konec projevit jako násilí.“* ⁶⁴ Muselo se tedy vymyslet nové slovo,

---

⁶¹ GANDHI. *Můj život*. 1931, s. 122 – 125.

⁶² CLÉMENTOVÁ. *Gándhí: Síla pravdy*. 1994, s. 44 – 46.

⁶³ GANDHI. *Můj život*. 1931, s. 121.

⁶⁴ Tamtéž, s. 121.

keré by upřesnilo skutečnou povahu indického hnutí. Gándhí nabídl v „Indickém mínění“⁶⁵ cenu pro čtenáře, který by v tomto ohledu podal co nejlepší návrh. Vítězem se stal Maganlal Gándhí s návrhem „*Sadagraha*“ (sa. *Sat* - pravda, *Agraha* – pevnost)⁶⁶ Gándhí ale k lepšímu ujasnění pozměnil slovo v „*satjagraha*“.

3.3 Charakteristika *satjagrahy*

Satjagraha vyvstává z pravdy a nenásilí, vyžadující si příklad vlastního sebe-utrpení. Je to psychická síla, která vede k vítězství ducha nad tělem, lásky nad nenávistí, pravdy nad lží a nenásilí nad násilím. Gándhí nabádá, aby se zlo neoplácelo zlem. Znamé je jeho „*Oko za oko a svět bude slepý.*“ *Satjagrahou* a jejím příkladem vlastního sebe-utrpení vyzývá k následování Ježíše Krista⁶⁷. Jako příklad sebeutrpení je možno u Gándhího uvést dobrovolný vstup do vězení. „Vylučuje používání násilí, protože člověk není schopný poznání absolutní pravdy, proto není kompetentní trestat.“⁶⁸ Většina z lidí, pokud o *satjagraze* kdy slyšela, je zvyklá pokládat *satjagrahu* za techniku politického boje, kterou Gándhí použil při osvobození Indie z britské nadvlády. *Satjagraha* není pouze hnutím za nezávislost nebo způsobem politického boje, i když nesla v určitých dobách tento význam. Je především spirituální silou. „*Satjagraha je čistě duchovní zbraň*“⁶⁹ „Ve skutečnosti je *satjagraha* způsob jak přistupovat ke konfliktům na nejrůznějších úrovních mezilidských vztahů a řešit je bez použití násilí.“⁷⁰ „*Satjagraha* je duševní síla, a kdykoliv vznikne prostor k použití zbraní nebo fyzického či hrubého násilí, o to méně možností

---

⁶⁵ Indické mínění - Týdeník vydávaný v Jižní Africe, jehož byl Gándhí jeden čas redaktorem. Tuto funkci využil pro výklad zásad *satjagrahy*. Později, roku 1904, bylo „Indické mínění“ přestěhováno na statek do Phoenixu.

⁶⁶ GÁNDHÍ, M. K. *Můj život*. 1931, s. 121.

⁶⁷ GÁNDHÍ, M. K. Compiled by R. K. Prabhu. *What Jesus means to me*. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1959, s. 1 – 49.

⁶⁸ GÁNDHÍ, M. K. *Satyagraha: Non-violent resistance*. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1951, s. 3.

⁶⁹ GÁNDHÍ, Mahatma. *My Religion*. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1955, s. 69.

⁷⁰ EASWARAN, Eknath. *Gándhí člověk: Příběh jeho transformace*. Praha: Volvox Globator, 1999, s. 110.

pro duševní sílu. Jsou to podle mě síly působící vysloveně proti sobě...“⁷¹ Součástí *satjagrahy* je tedy *ahimsa*, *ahimsa* jako jisté pojetí nenásilí⁷² „Velká nauka *satjagrahy* je postavena na víře v Pravdu“⁷³. Nejčastěji je v Gándhího spisech nazývána jako „síla pravdy“. Pravda hraje v Gándhího životě jednu z nejdůležitějších rolí. „*Pro mě je Bůh Pravda a Láska; Bůh je etika a morálka; Bůh je nebojácnost*“⁷⁴ „*Bůh není člověk...Bůh je síla. On je základ života. On je čisté a neposkvrněné vědomí. On je nekonečný...*“⁷⁵ „...hledání Pravdy je hledání Boha. Pravda je Bůh. Bůh je, protože Pravda je. Dáváme se na hledání, protože věříme, že je tam pravda a může být nalezena vytrvalým hledáním a úzkostlivým dodržováním tak dobře známých a praktikovaných pravidel hledání.“⁷⁶

3.4 Formy satjagrahy

Satjagraha je pro Gándhího jistým způsobem života, tzn. její myšlenky jsou schopny uplatnit se jedinečně v praxi, tím, „že se žijí“.⁷⁷ *Satjagraha* v praxi se uplatňuje pomocí jednotlivých forem, které Gándhí ve své knize *Satyagraha: Non-violent resistance* rozděluje do 3 skupin: Nespolupráce, občanská neposlušnost a pasivní odpor.

Nespolupráce

Nespolupráce naznačuje odmítání spolupráce státu, ve kterém panuje korupce.⁷⁸ Gándhí chtěl ukázat lidem, kteří nesympatizují s vládou, politikou a ani s dalšími administrativními opatřeními, že mají na výběr. Možností je nespolupráce, která jde ruku v ruce s občanskou neposlušností.⁷⁹ „*Spolupráce*

---

⁷¹ *Young India* 25.8. 1920. Cit in OTTO, Maria. *Slova pokoje Mahátma Gandhí*. Edice Moudrost Světa. Německý originál *Worte des Friedes* přeložil Jan Hlavička. Praha: Vyšehrad, 2001. s. 42.

⁷² GWINN, Robert P., et. al. *The New Encyklopaedia Britannica*. Volume 1, 15th edition. Founded 1768, Chicago, s. 471.

⁷³ GANDHI. *My Religion*. 1955, s.102.

⁷⁴ GANDHI, Mahatma. *All men are Brother: Life and thoughts of Mahatma Gandhi as told in his own words*. Printed in Switzerland: Unesco, 1958, s. 58.

⁷⁵ Tamtéž, s. 65.

⁷⁶ Tamtéž, s. 65.

⁷⁷ EASWARAN. *Gándhí člověk: Příběh jeho transformace*. 1999, s. 110,

⁷⁸ GANDHI. *Satyagraha: Non-violent resistance*. 1951, s. 156-159.

⁷⁹ Tamtéž, s. 158-159.

se spravedlivou vládou je povinnost; nespolupráce s nespravedlivou vládou je rovnocenná povinnost.⁸⁰ Nespolupráce stejně jako občanská neposlušnost zahrnuje nenásilný odpor na obhajobu pravdy. Bůh je to jediné jisté. Nic mu nemůže ublížit a nic ho nemůže omezit. „Nikdo mu neříká: ‚Musíš tohle, musíš tamhle to‘. Říkají: ‚Jestli neuděláš to a ono, potrestáme tě.‘ Klesli jsme tak nízko, že se domníváme, že je naší povinností a náboženstvím, dělat, co je v zákonu napsáno. Jestli si člověk uvědomí, že je zbabělé dodržovat práva, která jsou nespravedlivá, ničím tyranie si ho nezotročí.“⁸¹ Když člověk nesouhlasí s nespravedlivým zákonem, musí za jeho porušení akceptovat sankce. Aplikace této formy v sobě zahrnuje tudíž sílu ducha a jistou sebe-oběť.

Občanská neposlušnost

Občanská neposlušnost je občanské porušení neetických zákonných nařízení.⁸² Gándhí byl inspirován Thoreauem, který měl odpor k otrockému zákonu. Thoreauův odpor byl ale omezen jen na rozpor mezi zákonným právem a vybíráním daní. Gándhího pojem občanská neposlušnost používaný od roku 1919 v sobě zahrnuje rozpor mezi zákonným a nemorálním právem. Občanská neposlušnost je charakterizována odpůrcovým vypovězením občanského práva, nenásilným způsobem. Musí očekávat sankce za porušení práva a být připravený snášet popřípadě i vězení.⁸³ „*Satjagraha*, zákon pravdy a nenásilí, nezná porážku. Snášet žalářování je jednou z cest jak nést toto poselství dál.“⁸⁴

Pasivní odpor

Pojem přejatý z anglického „*passive resistance*“ byl tzv. jmenným předchůdcem později ustanoveného pojmu *satjagraha*. Gándhí neměl překlad „pasivní odpor“ příliš v oblibě, neboť popisuje jen část onoho systému, jakým *satjagraha* je. Použití slova „pasivní“ je mylné, protože podle Gándhího, *satjagraha* je nejaktivnější silou, kterou může člověk mít. Nabízí se nám pak

---

⁸⁰ GANDHI. *Satyagraha: Non-violent resistance*. 1951, s. 159.

⁸¹ GANDHI. *The science of satyagraha*, 1957, s. 6.

⁸² GANDHI. *Satyagraha: Non-violent resistance*. 1951, s. 3.

⁸³ Tamtéž, s. 170 -174.

⁸⁴ Dopis Místokráli lordu Linlithgowi, Silvestr 1942. Cit in. OTTO. *Slova pokoje Mahátma Gandhi*. 2001, s. 56.

tedy další výklad. *Satjágraha* by mohla být tedy „aktivním odporem“ Ale ani tento výklad nebude tím nejšťastnějším. Pojem „aktivní odpor“ nás nabádá k použití „síly těla“, a tím není *satjágraha* v žádném případě.

„...Mezi pasivním odporem a satjagrahou je zásadní rozdíl. Jestliže si myslíme a dáváme najevo, že jsme slabí a proto schopni jen pasivního odporu, pak nás náš odpor nikdy neposílí a při sebemenší zámince pasivní odpor jako zbraň slabých vzdáme. Jsme-li však stoupci satjagrahy, praktikujeme-li satjagrahu a věříme-li ve svou sílu, budeme den ode dne silnější... A zatímco v pasivním odporu není místa pro lásku, v satjagraze nemá místo nenávisť, neboť se přičí jejímu principu. Zatímco pasivní odpor dává prostor k použití zbraní, jakmile se naskytne příležitost, satjagraha fyzické násilí okamžitě vylučuje.⁸⁵

Ani později, když už byl pojem *satjágraha* na světě, Gándhí nesouhlasil, že Pasivní odpor a *satjágraha* jsou dva navzájem shodné pojmy. V historii není mnoho případů Pasivního odporu ve smyslu *satjagrahy*. Výjimkou je případ Ježíše Krista, pro Gándhího „Prince pasivního odporu“. Výraz Pasivní odpor nebyl používán, aby označil trvalé utrpení útlaku tisíců oddaných Křesťanů v ranných dobách křesťanství.⁸⁶ Pokud by jejich jednání bylo nazváno Pasivním odporem, pak by se Pasivní odpor stal synonymem ke slovu *satjágraha*.

To, že na světě je tolik lidí stále naživu, ukazuje, že to není založeno na „síle těla“ - armádě, ale na síle pravdy a lásky. V tisíce rodinách se překonávají dennodenně hádky jen díky těmto silám. Mnoho národů žije v míru. Tím se historie ale nezabývá. Historie zaznamenává jen každé přerušení síly lásky nebo ducha, přerušení průběhu přirozenosti.⁸⁷

Satjágraha na sebe brala od svého vzniku v Jižní Africe až po poslední srážky s britskou nadvládou za druhé světové války nejrůznější podoby jako – pochody, půsty, bojkoty.

---

⁸⁵ Young India 25. 8. 1920. Cit in. OTTO. *Slova pokoje Mahátma Gandhí*. 2001, s. 43

⁸⁶ GANDHI. *The science of satyagraha*, 1957, s. 20.

⁸⁷ GANDHI. *Satyagraha: Non-violent resistance*. 1951, s. 158-161.

3.5 Typy osobní satjagrahy

Gándhí se snažil uplatnit zásady *satjagrahy* v co nejširším měřítku. Kromě politické sféry se dají principy *satjagrahy* uplatnit také v osobních a rodinných záležitostech i v životě komunity. Účelem *satjagrahy* je vyřešit vnitřní příčiny konfliktu – jakéhokoliv konfliktu – a přivést protivníky ke vzájemnému pochopení a spolupráci.⁸⁸ Klád *satjagrahu* na přední místo v záležitostech lidského společenství a pokládal ji za nejkompexnější způsob řešení mezilidských sporů. Chceme-li *satjagrahu* plně pochopit v původním Gándhího smyslu, musíme se oprostít od běžného pohledu, který vidí *satjagrahu* jako pouhou formu nenásilného masového protestu. Proto se tato kapitola bude věnovat osobním typům *satjagrahy*, neboť jak Gándhí zdůrazňoval, každé uplatňování *satjagrahy* musí začít u jednotlivce: „Cesta Satjagrahy začíná v mikrokosmu domovů, uvnitř každého jednotlivce, ve vztazích mezi příbuznými a přáteli a postupně rozšiřuje svůj záběr na komunitu, společnost a jednou třeba na celý svět.“⁸⁹

Osobní satjagraha

Osobní *satjagraha* vznikla zhruba deset let před vyhlášením jihoafrické *satjagrahy*. V tomto osobním pojetí *satjagrahy* nebyl Gándhího oponentem generál Smuts nebo jihoafrická vláda, nýbrž Móhandás Gándhí, a místem jeho první nenásilné kampaně bylo jeho svědomí, když přijal slib *brahmačáří*. V přesném slova smyslu se nedá *satjagraha* pokládat za „metodu“ o nic více, než bychom mohli za metodu pokládat lásku.⁹⁰ Gándhí viděl *satjagrahu* jako stav duše, který určoval vztah k ostatním lidem. *Satjagraha* vyrůstá ze sebekázně se zaměřením na odstranění sebezájmu. Člověk může zakusit *satjagrahu*, když se oprostí od žádostí v myšlenkách, řeči i konání. Bez dodržování těchto zásad zůstává *satjagraha* bez základního zdroje své síly, síly ducha. Cesta osobní *satjagrahy* není cestou snadnou a rychlou.

---

⁸⁸ EASWARAN. *Gándhí člověk: Příběh jeho transformace*. 1999, s. 128.

⁸⁹ Tamtéž, s. 112.

⁹⁰ Tamtéž, s. 128.

Podřízení života ideálům trpělivosti, soucitu a ochoty znamená první krok na cestě k pravdě a trvalému nenásilí.⁹¹

Rodinná satjágraha

Gándhího rodinnou alias „domácí“ *satjágrahu* nejlépe charakterizují osobní vztahy. Gándhí tentokrát však tuto *satjágrahu* nevykonával, ale byla použita vůči němu jeho manželkou: „*Nenásilí mne naučila má žena, když jsem se jí snažil podřídit své vůli. Její rozhodný odpor na jedné straně a její tiché podřízení se utrpení, jemuž ji vystavovala má hloupost na druhé straně, nakonec docílily toho, že jsem se za sebe začal stydět a snažil jsem se ze své hlouposti vyléčit...nakonec se stala mou učitelkou nenásilí.*“⁹²

Rodinná *satjágraha* se stejně jako všechny *satjágrahy* zakládá na udržení rovnováhy mezi trpělivostí a rozhodností. Tato *satjágraha* se může stát základním kamenem hlubokých osobních vztahů mezi mužem a ženou. V úpadku rodinného života jsou užitečné rady Gándhího rodinné *satjágrahy*: odpusť, měj trpělivost, buď vždy druhému oporou, a je-li potřeba postavit se na odpor, čiň tak s láskou a beze zloby.

Stejně tak, jak se dá rodinná *satjágraha* aplikovat na vztah mezi mužem a ženou, má své přirozené místo ve vztahu mezi rodiči a dětmi. Minimem rodinné *satjágrahy* je zásada, že nejdůležitější je blaho dětí, jejich zdravý růst a rozvoj. Nejdůležitějším je však příklad rodičů, kteří žijí čestným životem podle svých ideálů.

Satjágraha v práci

Pracovní vztahy nejsou tak zatíženy emocemi, ale platí pro ně téměř totéž, co pro ty rodinné. Často dochází ke konfliktům osobních zájmů. Pracovní *satjágraha* si klade za cíl zbavit obě strany osobních zájmů, aby povzneseni nad své pravdy dokázali na situaci nahlížet z vyšší perspektivy, objektivněji - pravdivěji.

---

⁹¹ EASWARAN. *Gándhí člověk: Příběh jeho transformace*. 1999, s. 127-131.

⁹² Tamtéž, s. 131.

3.6 Ideální satjagrahí

Osoba praktikující *satjagrahu* se nazývá *satjagrahí*. Jeho správný vhled by měl být determinován nenásilím promítající se v jeho mysli a hledáním pravdy v duchu míru a lásky. *Satjagrahí* za každou cenu hlásá pravdu. „*I když je satjagraha metodou rozhovoru a přesvědčování, nikdy si nevynucuje sebemenší donucování*“⁹³ Když se dostane *satjagrahí* do pře se zlem, musí mít neustále na paměti nenásilí, jinak by mohl ztratit „správný vhled“. Gándhí se sám řídil především rozumem, ale věděl, chce-li *satjagrahou* transformovat protivníka, musí se obrátit k jeho srdci. Po marném pokusu přesvědčit protivníka rozumovými argumenty, vyskytnou se obvykle dvě alternativy. První je přinutit jej, aby se zřekl svých požadavků. Druhá, Gándhím nabádaná a *satjagrahíny* následovaná cesta, je nalezení způsobu jak změnit protivníkovu srdce. *Satjagrahí* se snaží odstranit odpor svého protivníka tím, že vystaví sebe samého utrpení.

Gándhí je přesvědčen, že všichni lidé jsou si rovni a jsou obdařeni nutkavou potřebou nalézt pravdu. Proto *satjagrahí* věří, že on i jeho protivník ztělesňují tutéž pravdu a bude-li na něj působit „nekonečnou trpělivostí a soucitem“, získá jej pro svou vizi. *Satjagrahí* usiluje především o spolupráci. Snaží se odstranit konflikt naplněním vztahu úctou a důvěrou. „Bez ohledu na to jak často je *satjagrahín* oklamán, neztratí důvěru v svého protivníka, dokud jej nevyvratitelné důkazy nepřesvědčí, že je třeba nedůvěřovat.“⁹⁴ Na otázku „Co může jediný *satjagrahín* dělat“, odpovídá Gándhí, že jít vlastním příkladem: „Měl by být vázán s nejchudšími ve vesnici pouty služby“⁹⁵ Jeho potřeby by se měly maximálně blížit potřebám chudiny. Neměl by vlastnit téměř nic, kromě nadbytku víry pro sebe a ostatní. Tím by mělo dojít k vytvoření, pro *satjagrahí* tak důležité důvěry.

---

⁹³ *The Collected Works of Mahatma Gandhi XXVI.*. Publication Division Ministry of Information and Broadcasting Government of India. Ahmedabad: Navajivan Trust, Ahmedabad 1965, s. 267.

⁹⁴ EASWARAN. *Gándhí člověk: Příběh jeho transformace.* 1999, s. 120.

⁹⁵ GANDHI. *Satyagraha: Non-violent resistance.* 1951, s. 376.

4 AHIMSA

Z džinismu, jehož vyznavačů bylo v Gándhího rodném městě mnoho, si Gándhí vypůjčil zásadu nenásilí: *ahimsa*, skutečná askeze činnosti.⁹⁶ Člověk by měl vyvíjet stále méně aktivity, aby se vyvaroval nebezpečí násilí. „*Ahimsá je metafyzická praxe vlastního sebeomezování.*“⁹⁷ *Ahimsa* je překládána jako nenásilí (*himsa* – násilí).

4.1 Původ slova ahimsa

Stejně jako předchozí kapitola *Satjágraha* věnuje svou část původu slova *satja*, věnuje se i tato kapitola původu slova *ahimsa*. Sanskrtské slovo *ahimsa* znamená základní etickou ctnost džinismu v Indii. V hinduismu a buddhismu je to ctnost po staletí vysoce respektovaná.

Ze všech směrů a škol rozšířených v severní Indii v 6. století před Kristem bylo jen dvěma souzeno přetrvat v podobě samostatných nábožensko-filozofických soustav. Jedna z nich vycházela ze zásad, jež o staletí dříve ustanovil zakladatel asketické sekty *nirgrantů* Páršva: nezabíjet (*ahimsa*), nekrást, nelhat a nevlastnit majetek. Na těchto principech vybudoval později Vardhamána (svými vyznavači nazývaný také Mahávíra) své učení, z něhož povstal věroučný a filozofický systém džinismu. Ašóka, buddhistický vládce, ve svých nápisech ze 3. století před Kristem kladl důraz na význam zvířecího života. Jeden z jeho nápisů vyobrazuje seznam zvířat, která nesmějí být v žádném případě zabíjena – patřili sem papoušci, divoké husy, netopýři, mravenci, želvy, veverky, dikobrazi, ještěrky, nosorožci a holuby. Na stejnou úroveň jako je krutost ke zvířatům edikt staví neúctu k příbuzným, *bráhmánům* a *asketům*.⁹⁸ *Ahimsa* je také jednou z prvních disciplín, kterou se učí studenti

---

⁹⁶ CLÉMENTOVÁ. *Gándhí: Síla pravdy*. 1994, s. 45.

⁹⁷ Tamtéž, s. 45.

⁹⁸ STRNAD, Jaroslav, et al. *Dějiny Indie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s. 73.

jógy. Po studentech je požadováno její zvládnutí již v přípravném stupni (*jama*).⁹⁹

V džinismu je *ahimsa* normou, podle které jsou všechny činy posuzovány.¹⁰⁰ Pro džinisty je 'nenásilí nejvyšší náboženskou povinností' (*ahimsa paramo dharmah*), a spolu s dalším výrokem, že 'všechny živé bytosti si musí navzájem pomáhat', tvoří souhrn toho, co jejich náboženství představuje.¹⁰¹ Pro hospodáře znamená provádění *ahimsy* konání malých slibů (*anuvrata*), že nezabijí žádné zvíře. Pro askety znamená konání tzv. velkých slibů, (*mahávrata*). *Ahimsa* znamená velkou péči chránit ho od vědomé nebo nevědomé příčiny, která vzniká ublížením nějaké živoucí podstatě.¹⁰² Živoucí podstata (*jiva*) nezahrnuje v sobě jen lidské a zvířecí bytosti, ale také rostliny, i nejmenší atomy. Duší je podle džinistů obdařen nejenom rostlinný a živočišný svět, ale i veškerá příroda, včetně částecek prachu či skal a kamení, ikdyž nižší formy živoucí podstaty vládnou méně smysly než vyšší organismy. Striktní dodržování zásady neubližování vedlo vyznavače džinismu nejenom k vegetarianismu a zákazu povolání, spojených s násilím vůči živým tvorům, ale i k přijetí opatření proti náhodnému zabití. Neboť přeruší-li kdo, ať již vědomě či nevědomě, duchovní pokrok živoucí bytosti, přibývá mu *karma*, oddaluje se mu osvobození z koloběhu životů. Proto na základě principu *ahimsy* byly zakládány některé džinistické zvyky jako jsou třeba nepožívání jídla a pití po setmění, mniši si před sebou metli cestu, cedili si vodu a nosili mušelinovou roušku přes nos a ústa, chránící hmyz před vdechnutím. Někteří dokonce nesměli rozdělovat oheň, aby nezničili život v palivu a okolním ovzduší.

I když je slovo *ahimsa* (nenásilí) vyjádřeno v negativní formě (*a - sa.*, zápor; *himsa - sa.*, násilí), je nejen v džinismu interpretováno v silně pozitivním významu, zahrnujícím takové hodnoty jako přátelství, dobrá vůle a mír, který se prezentuje skrze mírnost.

---

⁹⁹ Jama – V Pataňdžalio Jógasútre tvoří *Jama* spolu s *Nijamou* základní morálně-etické přístupy. *Jama* v sobě zahrnuje: neubližování (*ahimsa*), pravdomluvnost (*satja*), nekradení (*astéja*), nehrabivost (*aparigraha*), zdrženlivost (*bráhmačárja*).

¹⁰⁰ GWINN, et. al. *The New Encyklopaedia Britannica*. Volume 1, 15th edition. Founded 1768. Chicago, s.162

¹⁰¹ DUNDAS, Paul. *The Jains*. Second edition. First published 1992. London: Routledge, 2002, s. 160.

¹⁰² GWINN, et. al. *The New Encyklopaedia Britannica*. Volume 1, 15th edition. Founded 1768. Chicago, s. 162.

4.2 Ahimsa v Gándhího pojetí

V hinduismu a buddhismu nebyla *ahimsa* nikdy dodržována tak striktně jako v džinismu. Vegetariánství a tolerance vůči všem formám života se ale rozšířila do celé Indie. Na začátku 20.století nabídl Gándhí stejně jako *satjágrahu* i *ahimsu* politickým sférám. Podle Gándhího je nejvyšší náboženství definováno negativním slovem: *ahimsa*,¹⁰³ neboť „Svatá Písma křesťanů, muslimů a Indů jsou nasycena učením o *ahimse*.“¹⁰⁴

„Ahimsa znamená nejhlubší lásku, největší dobrosrdečnost. Jestli jsem následníkem ahimsy, musím milovat své nepřátele. Musím žádat stejná pravidla pro mé špatně konající nepřátele, tak jak bych žádal stejná pravidla pro mého špatně konajícího otce nebo syna. Ahimsa nutně v sobě zahrnuje pravdu a nebojácnost. Tak, jak člověk neklame toho, koho má rád, nebojí se a nezpůsobuje strach tomu druhému. Dar života je ten nejlepší dar ze všech darů; člověk, který ho dá ve skutečnosti, odzbrojí všechny nepřátele. Vydláždil cestu úctyhodnému porozumění. Nikdo, kdo je objektem strachu, nemůže být nositelem tohoto daru. Proto musí být nebojácný, odvážný. Člověk nemůže praktikovat ahimsu, a přitom být zbabělec. Praktikování ahimsy je největší odvahou.“¹⁰⁵

Život je usilování. Jeho poslání je snaha o zdokonalení, které je seberealizací. Ideál nemůže být snižován kvůli naší slabosti a nedokonalosti. Když jeden zachytí bohatství *ahimsy*, zákon lásky, denně zmenšuje kruh destrukce, a k tomuto stupni nás povyšuje život a láska; ten, kdo věří v *himsu*,

---

¹⁰³ PRABHU AND RAO (eds.).*Mind of Mahatma Gandhi*. 3rd Edn., 1968, s. 425. Cit in: TIKEKAR, S. R. *Epigrams from Gandhiji*. Publication Division Ministry of Information and Broadcasting Government of India. Ahmedabad: Navajivan Trust, 1971, s. 4.

¹⁰⁴ *The Collected Works of Mahatma Gandhi XXV*. Publications Division, s. 521. Cit in: TIKEKAR, S. R. *Epigrams from Gandhiji*. 1971, s. 2.

¹⁰⁵ GANDHI. *All men are Brother: Life and thoughts of Mahatma Gandhi as told in his own word*. 1958, s. 93.

zákon nenávisti, denně rozšiřuje kruh destrukce, a k tomuto stupni ho žene smrt a nenávist.¹⁰⁶

V časopise *Haridžan* ze dne 23. 6. 1946 odpovídá na otázky, o vztahu *ahimsy* a pravdy. Dotazující také dodává, že *ahimsa* je indickým lidem nepochopena, *satjágraha* je mu bližší. Na to Gándhí reaguje takto: „*Ahimsa není cíl. Pravda je cíl. My ale nedokážeme pravdu v lidských vztazích obsáhnout, proto nám nezbývá nic jiného než praktikovat ahimsu. Vytrvalé snažení ahimsy vede k pravdě, nikoliv nenásilí. To je důvod, proč věřím v ahimsu. Pravda ke mně přijde sama. Ale ahimsa znamená přirozeně více koncentrace každý den našeho života. Proto musí být ahimsa vyučována. Učení o pravdě pak přijde jako její přirozený konec.*“¹⁰⁷

---

¹⁰⁶ GANDHI. *All men are Brother: Life and thoughts of Mahatma Gandhi as told in his own word.* 1958, s. 101.

¹⁰⁷ GANDHI, M. K. *Non-violence in peace and war.* Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1949, s. 104 – 105.

5 GÁNDHÍ V POLITICE

Právě politika byla pro Gándhího polem, na kterém našly *satjagraha* a *ahimsa* největší uplatnění. Poprvé se začal Gándhí v politice angažovat v Jižní Africe. Catherine Clémentová ve své knize zaznamenala boj proti „černému zákonu“ jako Gándhího první osobitý přístup v boji. Osobitý proto, že poprvé používá nový způsob boje, založený na zásadách *satjagrahy* a *ahimsy*.

5.1 Boj za práva rolníků v Čamparánu

V Indii se do politického podvědomí dostává už před svým příjezdem do vlasti, v roce 1914. Jeho činy vykonané na obranu utlačovaných Indů v Jižní Africe se šířili nejenom do Indie. Rok po návratu se na žádost rolníka Rádžkumára Šuklá vydal do Čamparánu. Rolníky z tohoto kraje nutili majitelé plantáží, aby na třech dvacetinách pronajímané půdy pěstovali indigo a platili vysoké nájemné. Tento systém, nazývaný také *tínkathijá*, byl zaveden anglickými majiteli plantáží počátkem 19. století. Po příjezdu do Čamparánu, roku 1917, se rozhodne setkat se s tisíci rolníky. „*Nepřeháním, řeknu-li, že na těchto schůzkách byl jsem tváří v tvář Bohu, Pravdě a Ahimse.*“¹⁰⁸ Procházel krajem a hovořil k lidem. Za krátko se mu dostalo policejního příkazu opustit Čamparán. Rozhodl se, že v rámci spravedlnosti neodejde. „Tehdy Gándhí znovu vyzkoušel sílu nenásilí a poprvé uskutečnil krok, který později sehrál významnou roli v politickém dění Indie: zahájil politickou neposlušnost.“¹⁰⁹ Byl zatčen, poprvé v Indii. U soudu pak přednesl prohlášení. V něm objasňoval svá rozhodnutí, proč na policejní příkaz neopustil Čamparán. Zastával názor, že má-li vyhovět naléhavému požadavku o pomoc za strany čamparánských rolníků, nezbyvá mu nic jiného, než zůstat s nimi. Bez námitek je ochoten přijmout trest za své neuposlechnutí. Ke konci svého prohlášení zdůrazňuje, že

¹⁰⁸ GANDHI. *Můj život*, 1931, s. 187.

¹⁰⁹ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 102.

důvod jeho projevu nebyl nedostatek úcty k zákonu, nýbrž uposlechnutí vyššího zákona našeho bytí, hlasu svědomí.¹¹⁰

Líčení bylo přerušeno a soudní řízení proti Gándhímu zastaveno. Mohl tedy zůstat v Čamparánu. Hned po svém propuštění zorganizoval se svými spolupracovníky z řad místních právníků (jedním z nich byl i Rádžéndra Prasád, první prezident Indické republiky) rozsáhlou petiční akci. Guvernér provincie vyšel Gándhímu po mnohých neshodách vstříc. Navrhnutou funkci člena komise pověřené vyšetřováním pře Gándhí přijímá. Po prozkoumání materiálů pak komise jednomyslně doporučila zrušení systému tínkathijá. Jejich doporučení se stalo zákonem. Rolníkům pak bylo navíc vráceno 25 % z neoprávněně vybrané částky. „Uplatnila se tu řada později typických gándhiovských metod boje: přesně ohraničený cíl, vyjadřující zájmy lidu; masové hnutí disciplinovaně organizované; nesobecká účast příslušníků inteligence, kteří se sblížili s lidem; sociální aspekty přerůstající v politické.“¹¹¹

5.2 Politická hladovka

Záhy poté, roku 1918, se Gándhí vydal do Ahmadábádu, aby bránil dělníky, jejichž mzda dosahovala velice nízké úrovně.

Gándhí doporučil dělníkům vstoupit do stávky, s pravidly závaznými pro každého jednotlivce: nedopouštět se násilí, vyhnout se podvodům a vydírání, nesnížit se k závislosti na almužně, vytrvat ve stávce bez ohledu na délku jejího trvání a získávat obživu jakýmkoliv čestným způsobem.¹¹² Po třech týdnech se ale na dělnících projevila únava, ochablost a hlad. Aby zabránil zhroucení celé akce, rozhodla se Gándhí hladovět s dělníky a vyhlásil dobrovolný půst. „A právě v této chvíli Gándhí poprvé použil metodu politické hladovky“.¹¹³ Tím dodal novou odvahu rozpadajícím se dělnickým šikům. Po pár dnech podnikatelé ustoupili a úprava dělnických mezd byla předána arbitráži.

---

¹¹⁰ Celkové znění tohoto Gándhího projevu je uvedeno v příloze 5 na straně 66.

¹¹¹ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 103.

¹¹² Tamtéž, s. 103.

¹¹³ CLÉMENTOVÁ. *Gándhí: Síla pravdy*, 1994, s. 58.

Z Ahmadábádu odjel Gándhí do okresu Khéda. Tam byla situace mimořádně špatná. Rolníci v gudžarátském okrese Khéda, postiženi neúrodou, nebyli schopni zaplatit požadované daně. Vláda snížit daně odmítla, úředníci zabavovali rolníkům movitý majetek, dobytek i ještě nesklizenou úrodu. Gándhí vyzval rolníky, aby si klidně z polí zabavenou cibuli sklídili, protože úřední zákrok může být v souladu se zákonem, ale mravně je špatný.¹¹⁴ Rolníci za to byli zatčeni a odsouzeni ke krátkodobým trestům. Kampaň skončila úředním rozhodnutím, že bohatí zemědělci zaplatí, chudým budou poskytnuty slevy. Akce v Čamparánu a v Khédě byly pro Gándhího jen prověrkou *satjágrahy* v indických podmínkách boje, generální zkouškou pro zápasy o získání *svarádže*, která byla hlavním cílem národního hnutí.¹¹⁵ V roce 1918 na sebe vzal roli dobrovolného vojenského verbíře. *„Měli jsme schůze, kamkoliv jsme přišli. Lid se jich zúčastnil, ale sotva tři nabízeli se jako rekruti. „Jste zasvěcenec ahimsy, jak můžete žádat, abychom se chopili zbraní?“. „Co vykonala vláda dobrého pro Indii, aby zasloužila naši spolupráci?“. Podobné otázky nám dával lid. Nicméně naše vytrvalá práce měla výsledek. Byl zapsán značný počet jmen a doufali jsme, že stačíme na pravidelné doplňování, jakmile se odešle první sbor.“*¹¹⁶ Gándhí vydává letáky, vyzývá lidi: *„Chceme-li, aby zbrojní zákon byl odvolán, chceme-li se učit zacházeti se zbraní, zde je k tomu krásná příležitost. Poskytnou-li střední třídy dobrovolnou pomoc vládě v hodině její zkoušky, zmizí nedůvěra a zákaz zbraní bude zrušen.“*¹¹⁷ Šlo o hrubé porušení zásad *ahimsy*. Jako důvod svého chování uvádí: *„Doufal jsem, že zlepším své postavení a postavení svého lidu za pomoci svého impéria.“*¹¹⁸ Po roce 1919 se situace naprosto mění, Gándhí si je vědom, že britské impérium neslouží k blahu lidstva. V roce 1919 byl přijat Rowlattův zákon. Tímto zákonem se prodlužovala platnost výjimečných opatření, přijatých během války, a omezujících občanské svobody.

---

¹¹⁴ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 104.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 104.

¹¹⁶ GANDHI. *Můj život*, 1931, s. 206.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 207.

¹¹⁸ GANDHI. *An autobiography: The story: My experiment with truth*, 1927, s. 397.

Gándhí tvrdí, že do roku 1919 sloužil slepě britskému impériu, i když již předtím oči otevřel a zahájil *satjágrahu* i nespolupráci, i tehdy mu sloužil.¹¹⁹

5.3 Hartál

V roce 1917 vydává britská vláda deklaraci, v níž slibuje po etapách Indii samosprávu. Indičtí politici věří, že jde o počátky *svarádže*, indické samosprávy. Po válce se Indii místo slibované samostatnosti dostalo přijetí tzv. Rowllatova zákona. Šlo o zákon, který umožňoval britské vládě v Indii kdykoliv a na neomezenou dobu vyhlásit stav obležení; policii dával právo zatknout jakéhokoliv Inda bez udání důvodů, a stejně tak bez jakéhokoliv důvodu mohl být kdykoliv uvězněn. Gándhí se dopisem místokráli snažil marně zabránit přijetí tohoto zákona. Přemýšlel, a o pár dní později přišel s promyšleným plánem generální stávky, s *hartálem*¹²⁰ „*Satjagra je pojem sebeočisty, a náš boj je svatý, a zdá se mi vhodným, aby začal aktem sebeočisty. Necht' proto všechen lid indický zanechá práce v ten den, a zachová ho jako den postu a modlitby.*“¹²¹ Dne 30. března došlo k *hartálu* Dillí, Amritsaru, Láhauru, Multanu, Karnálu, a Ahmadábádu. Do Bombaje, Kalkaty, ostatních bengálských městech, Biháru, Urísy, třiceti paňdžábských měst a madrásu doráží *hartál* 6. dubna.¹²² *Hartál* byl doprovázen masovými průvody, demonstracemi a veřejnými schůzemi. „Již samo spojenectví hinduistů a muslimů bylo velkou porážkou britské politiky.“¹²³

5.4 Zahájení nespolupráce

Dne 13. dubna v Pandžábu v Amritsaru násilně napadl generál Reginald E. H. Dyer se svým vojskem dav, který i přes ustanovený zákaz průvodů, schůzí a shromažďování lidu, protestoval proti uvěznění Gándhího

¹¹⁹ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 105.

¹²⁰ Hartál je uzavření všech krámů a obchodních místností na znamení smutku. In GANDHI. *Můj život*, 1931, s. 215.

¹²¹ GANDHI. *Můj život*, 1931, s. 215

¹²² PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 110.

¹²³ Tamtéž, s. 110.

spolupracovníků – Dr. Satjapála a Dr. Kičlú. Vojsko začalo bez varování střílet do davu pokojně protestujících, neozbrojených *satjagrahinů*. Podle vládní vyšetřovací komise za sebou nechal tento masakr kolem 379 mrtvých a na 1200 zraněných, podle indických zdrojů až 1000 mrtvých a asi dvojnásobek zraněných. Pět dní na to, dne 18. dubna vydává Gándhí prohlášení o zastavení *satjagrahy*.¹²⁴ Protože vláda neodvolala činitele odpovědné za tento útok, zahajuje Gándhí dne 1. srpna 1920 nespolupráci, nesoučinnost.¹²⁵ Mahátma doporučuje v tomto období Indům: vzdát se titulů a čestných funkcí, nezúčastnit se upisování státních půjček, bojkotovat britské soudy a vládní školy, nepodílet se na činnosti vládních politických stran a plně podporovat hnutí *svadéší*.^{126, 127}

„Chceme-li zničit impérium, stačí ho bojkotovat: nechodit do britských škol, nepodílet se na činnosti soudů, nepřijímat zaměstnání, zbavit se oděvů vyrobených v Anglii z indické bavlny a v Indii draze prodávaných...“¹²⁸

Gándhí procházel vesnicemi, vystupoval před statisícovými shromážděními a žádal je, aby ze sebe svlékli vše, co bylo vyrobeno v Anglii. Na oplátku jim vysvětloval, že si bavlnu musí příst sami na starém dobrém kolovrátku. V té době se na vlajce Kongresu objevuje nový symbol, kolovrátek, *čarkha*. Později byl Gándhí zatčen a 18. března 1922 na 6 let odsouzen. Pro špatný zdravotní stav byl ale propuštěn. Nějakou dobu pak ještě spolupracoval s Kongresem, ale pak se na několik let odmlčel z vrcholné politiky a vydal se na cestu po Indii propagovat ručně tkanou látku *khádí*.

V roce 1927 jmenovala britská vláda tzv. Simonovu komisi (řízenou Johnem Simonem), která měla prozkoumat možnost dalších „etap“ v organizaci správy Indie. Komisi tvořili zástupci tří anglických politických stran, ani jeden Ind nebyl jejím členem. To v Indii vyvolalo všeobecný odpor. V tomto zájmu se sjednotily rozličné politické strany a směry. Ze zástupců Kongresu, Muslimské ligy, Federace liberálů a organizací umírněných byl vytvořen orgán, který měl

¹²⁴ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 110 – 112.

¹²⁵ Tamtéž, s. 114 – 115.

¹²⁶ *Svadéší* - hnutí v Indii podporující domácí průmysl a bojkotující britské zboží.

¹²⁷ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 114 – 115.

¹²⁸ CLÉMENTOVÁ. *Gándhí: Síla pravdy*, 1994, s. 62.

vypracovat návrh indické ústavy. Návrh počítal s mlhavým pojmem statutu dominia, požadoval zavedení všeobecného volebního práva, odstranění volebních kurií, demokratizaci indického veřejného života.¹²⁹ Na sjezdu Kongresu v Kalkatě se o něm vedly ale spory. Nakonec přišel Gándhí s kompromisem: „*nepřijme-li vláda tento návrh do konce roku 1929, bude vyhlášena občanská neposlušnost s cílem dosáhnout svarádže.*“¹³⁰ Vláda návrh odmítla a Kongres prohlásil v prosinci 1929 za svůj bezprostřední cíl *púrna svarádž*, čili naprostou nezávislost Indie. Dne 31. prosince 1929 o půlnoci byla vyhlášena nezávislost Indie.

5.5 Solný pochod

Ještě než bylo oficiálně vyhlášeno hnutí občanské neposlušnosti v celonárodním měřítku, vypracoval Gándhí požadavky vůči vládě: „Úprava kurzu rupie na 1 šilink a 4 pence, snížení nájemného z půdy o polovinu, stejné snížení vojenských výdajů, zmenšení platů anglických činitelů o 50 %, zavedení ochranných cel a omezení dovozu zahraničních textilií, zajištění práva vnitřní přepravy pro indická plavidla, odstranění departmentu trestního vyšetřování nebo ustavení kontroly nad ním, oprávnění indických občanů vlastnit zbraň k osobní ochraně, zrušení státního solného monopolu a odstranění daně ze soli, zákaz prodeje alkoholických nápojů, osvobození všech politických vězňů až na ty, kdož se dopustili násilností.“¹³¹ Místokrál ale o nich odmítl jednat. Dne 2. března 1930 Gándhí oznamuje místokráli, že *satjágraha* bude zahájena za devět dnů. Její průběh ale nesdělil. Devět dní poté, tedy 12. března opouští se sedmdesáti členy *ášrámu* a poutnickou holí v ruce Sabarmátí. Cestou promlouval k lidem. Kromě již známých témat jako jsou dětské sňatky, alkohol, připomínání *čarkhy* a *khádí*, dává nový příkaz k porušení zákona o dani ze soli. Pochod trval dvacet čtyři dní a k mořskému pobřeží v Dándí dorazil již několika tisícový dav. Na břehu moře se Gándhí sklonil a obřadně sebral z vln hrst soli. Tímto porušil zákon, protože si opatřil nezdaněnou sůl. Britská vláda na to

¹²⁹ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 124.

¹³⁰ Tamtéž, s. 124.

¹³¹ Tamtéž, s. 126.

zareagovala hromadným zatýkáním.¹³² Měsíc po historickém gestu byl zatčen i Mahátma a dokončení úkolu svěřil opět Sarodžiní Naiduové a svému synovi Manilálovi. V roce 1934 odchází Gándhí z Kongresu. Do jeho čela nastupují vůdci: Néhrú, Ázád, Džinnáh a Abdul džaffár Chán. Néhrú a Maulána Ázád jsou spojeni vírou v jednotnou Indii. Naopak Alí Džinnáh prosazuje spíše samostatný Pákistán, tudíž násilné odtržení indického subkontinentu.

5.6 Opust'te Indii!

Po vypuknutí druhé světové války Gándhí odchází z politické scény a stává se radikálním pacifistou. Na scénu vstoupil opět až v srpnu roku 1942. V Bombaji se sešel Všeindický výbor Kongresu a odhlasoval rezoluci, která byla založena na hnutí občanské neposlušnosti, a která vešla do dějin pod názvem *Quit India* (Opust'te Indii!). Namísto toho byli Mahátma a další členové Kongresu zatčeni. Po tomto činu vypukly po celé Indii nepokoje, masové demonstrace a *hartály* (Churchill prohlašoval, že při těchto trestních akcích bylo zabito méně než 500 lidí; úřední zpráva přiznává 1028; mezi indickým lidem se šířila čísllovka 25 000 obětí).¹³³ Po skončení války v roce 1945 se dostávají k moci labouristé a nový ministerský předseda Clement Atlee pověřuje místokrále lorda Wavella, aby zajistil svobodu pro Indii. Na jednání do Simly pozval Wavell hlavní indické vůdce s výjimkou Gándhího, ale i ten se dostavil. Byl nakonec jedním z hlavních protagonistů, kteří na první setkání v Simle figurovali. Dostal se tam do sporu s Džinnáhem, kterému šlo o to vydobýt si svůj stát Pákistán, spíše než o muslimy a Indii. Na druhém setkání v Simle zastoupil Gándhího v boji za jednotnou Indii Néhrú. Dospělo se k závěru sestavit prozatímní vládu a postavit ji do čela jednotné Indie. Néhrú byl pověřen jejím sestavením a nabídl Džinnáhovi ministerská křesla. Ten odmítá a varuje, že „16. srpen bude dnem přímé akce“.¹³⁴ Nikdo v té době ještě nevěděl, co si pod tím představít. O pár dní později bylo již v Kalkatě tisíce mrtvých a raněných.

---

¹³² První hrst soli, kterou Mahátma sebral z moře byla vydražena za nejvyšší nabídku: 1 600 rupií. In. PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 75.

¹³³ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 147.

¹³⁴ Tamtéž, s. 100.

Muslimové vraždí hinduisty a jako odpověď hinduisté masakrují desetitisíce muslimů. Gándhí se ve svých pětasedmdesáti letech vydává opět od vesnice k vesnici a žádá, aby se muslim s hinduistou vzájemně chránili. Džinnáh stále vyhrožuje, nebude-li země rozdělena, mezi komunitami propukne nové krveprolití. Néhrú povoluje a začíná se připravovat rozdělení země mezi Pákistán a Indii. Dne 15. srpna 1947 se stala Indie svobodnou zemí a začíná obrovský exodus. Dvanáct milionů uprchlíků opouští své domovy, aby hledali novou vlast. Pro Gándhího se stal den zrodu Indie „duchovním neštěstím“¹³⁵ Muslimové směřují do Pákistánu a Indové z Pákistánu do Indie. Stěhování se neobejde bez masakrů. Nepokoje se postupně dostávají přes Kalkatu až do Dillí. Odjíždí do Dillí, kde navštěvuje utečenecké tábory a to i přes to, že mohl kdykoliv padnout za oběť muslimům, neboť spolupracuje s hinduisty, tak hinduistům, neboť spolupracuje s muslimy. To se mu nakonec osudným stalo. První neúspěšný atentát byl na Gándhího uspořádán 20. ledna.

---

¹³⁵ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 105.

6 GÁNDHÍHO DĚDICOVÉ

Gándhí, jakožto světová osobnost, měl a má řadu následovníků v Indii, ale i za jejími hranicemi. Na světový horizont začala stoupat Gándhího hvězda až v době poválečné. „Gándhího nauka byla považována za vstupní bránu do obrovských duchovních, intelektuálních zásob Indie, nakupených za pět tisíciletí.“¹³⁶ Byli jím ovlivněni osobnosti ať již v oblasti ideologické nebo v oblasti praktické politiky. Gándhího následovníky nemůžeme nazvat přímo jeho žáky, protože z pravidla nepřijali celý kánon jeho učení a nestali se jeho šířiteli. Prostřednictvím Gándhího následovníků se jeho hlas ozývá v dnešní indické zahraniční politice, uplatnil se při národně osvobozeneckém zápase lidu Indonésie a Ghany, zaznívá v protirasistických bojích černošského a indického obyvatelstva jihoafrické republiky.

6.1 Džaváharlál Néhrú

Mezi lidmi, které Gándhí zásadně ovlivnil je na prvním místě jeho „duchovní syn“ Džaváharlál Néhrú. Džaváharlál Néhrú byl jedním z nejmladších politických vůdců Národního kongresu, jednou z hlavních postav v hnutí za nezávislost a později i ministerským předsedou Indické republiky. Pod vedením Mahátmy Gándhího vyrostl v radikálního vůdce, který byl zastáncem úplné nezávislosti na Britském impériu. V den vyhlášení indické nezávislosti¹³⁷ slavnostně slíbil: „Budoucnost náleží nám. Ať půjdeme kamkoliv, ať jsme jakkoliv nehodni Indie, máme ještě onu sílu, kterou nám dal náš Učitel. Ta síla nevychází jen z něho, ale též z jeho poselství, a já se dnes znovu slavnostně zavazuji k službě vlastním ideálům, které před nás Gándhídží postavil.“¹³⁸ Sám Mahátma Gándhí ale službu ideálům nechápe jen úzce omezenou na vlastní

---

¹³⁶ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, Orbis 1964, s. 179.

¹³⁷ Vyhlášení indické nezávislosti - 15. srpna 1947

¹³⁸ NEHRU, Jawaharlal. *Independence and after*. New York 1950, s. 12-13. Cit. In PILÁT. *Mahátma Gándhí*, Orbis 1964, s. 179.

zem. Néhrú také na rozdíl od Gándhího nenávidí chudobu a snaží se o zvýšení životní úrovně indického občana. I když si byl Néhrú vědom potíží při aplikaci některých z Gándhího názorů, vyzdvihoval humanistické jádro Gándhího myšlenek a nutnosti uplatňování morálních měřítek na politické činy. Ve své knize *Cesta k vůdcovství* Montgomery, čerpající z osobního styku s Nehrúem, píše, že Néhrú i jeho spolupracovníci často s Gándhím nesouhlasili, ale nikdy nedopustili, aby se přetrhala pouta, která je všechny s ním spojovala.¹³⁹ Néhrú jako Gándhího žák používá mnoho jeho metod. Udržuje styk s miliony bojujících v Indii, objíždí vesnice a povzbuzuje lidi v pokračování občanské neposlušnosti. Díky občanské neposlušnosti tráví celkem devět let ve vězení. Stejně jako „Bápú“ Gándhí, i Néhrú si vysloužil od milionů Indů, kteří si k němu cítili důvěru, vyjadřovali mu oddanost přídomek „Čača“ Néhrú, strýček Néhrú.

6.2 Romain Rolland

Pro Evropu byl Gándhí objeven Romainem Rollandem. Rolland napsal roku 1923 o Mahátmovi monografii, která byla hojně překládána a vyšla v několika vydáních. Vedli spolu korespondenci a roku 1931 se poprvé setkali. Ve švýcarském městečku Villeneuve strávili mnoho času společnými rozhovory. Ve své knize o něm píše: „Jeho zásada ahimsy (nenásilí) byla vryta v srdci Indie po tisíciletí: Mahávíra, Budha a kult Vinšův z ní učinili samou podstatu těchto milionu duší. Gándhí vlil do ní jen svou hrdinnou krev. Vyvolává obrovité stíny, síly minulosti – ztuhlé a ležící ve smrtelné mdlobě. A na jeho zvolání povstaly. Neboť poznávají v něm sebe. Jest více než slovem, on je příkladem. Ztělesnil je. Šťasten člověk, jenž jest národem – svým národem, který byl položen do hrobu, a který jím vstává z mrtvých!“¹⁴⁰

---

¹³⁹ MONTGOMERY. *Cesta k vůdcovství*. Přeložil Dušan Schneider. 1. vydání. Prah: Odeon / Epoque, s. 84.

¹⁴⁰ ROLLAND. *Mahátmá Gándhí*, 1925, s. 141-142.

6.3 Sukarno

Bývalý prezident Indonéské republiky Sukarno byl obviněn z pokusu o násilné svržení holandské nadvlády. Sukarno již v té době znal Gándhího jako ideologa a vůdce indického osvobozenického boje. „...vzpomínáme na hnutí za demokratická občanská práva, která koncem 18. a začátkem 19. století zbavilo národy Evropy břemene autokracie a absolutismu; stali jsme se svědky mohutného socialistického hnutí za svržení vlády kapitalismu, poznali jsme hnutí egyptského lidu pod vedením Arabi paši, stejně tak jako hnutí lidu Indie pod vedením Tilaka nebo Gándhího proti cizí nadvládě...“¹⁴¹ Před koloniálním soudem v Bandungu na Jávě roku 1930 zdůrazňuje, že jeho strana se neorientuje na ozbrojené násilí, ale na morální tlak. „...Národní strana Indonésie je přesvědčena, že bude-li mít takovou zbraň, jako je duch národa, že určitě dosáhne všech svých cílů bez meče, bez pušky, bez bomb, děl, ano bez úmyslného, záměrného porušování paragrafu 153bis a 169 trestního zákona, jak nás nyní obviňují. V takové duchovní zbrani bude mít bezesporu mocný magický prostředek a stane se silnou, věčnou a nepřemožitelnou“¹⁴² Gándhího formu *satjagrahy* nalezneme v tomto Sukarnově zdůrazňování mravní síly a požadavku jejího uplatňování v masovém politickém boji. Největší analogii Sukarnových cílů a metod s těmi Gándhíovskými nalezneme v Sukarnově programu čtyř tzv. „nervových uzlů“ organizace. „Nervové uzly“ Dr. Sukarna a Národní strany Indonésie měly být úplným opakem nervových uzlů imperialistického systému, který v té době v Indonésii působil. Čtyři nejdůležitější „nervové uzly“ imperialistického systému jsou: „za prvé, imperialistický systém se řídí politikou „rozděl a panuj“, politikou rozkolu; za druhé, imperialistický systém počítá se stálým úpadkem indonéského lidu; za třetí, imperialistický systém otravuje srdce a vědomí lidí názorem, že národy s barevnou kůží jsou nesporně „méněcenné“ a národy s bílou kůží jsou nesporně „nejplnohodnotnější“; za čtvrté, imperialistický systém otravuje srdce a vědomí lidí názorem, že prý zájmy lidu se shodují a jsou totožné se zájmy imperialistů, a proto prý se lid nemá řídit politikou

¹⁴¹ SUKARNO. *Indonésie žaluje*, Praha: Orbis, 1959, s. 52.

¹⁴² Tamtéž, s. 85.

svépomoci a politikou zaměřenou k dosažení svobody, ale má provádět politiku svazku s vládoucími kruhy, to znamená politiku spolupráce.“¹⁴³ Proti tomu stojí právě Sukarnovy čtyři nervové uzly: „Politika zaměřená proti politice rozkolu; Proti úpadku, proti dekadenci myšlení; Boj proti šíření myšlenky o „méněcennosti“ naší rasy; Boj proti politice nespolečnosti.“¹⁴⁴ Zejména v prosazování nutnosti odírání spolupráce jsou si Sukárno a Gándhí nápadně podobní (boj proti intelektuální zaostalosti, boj proti pocitům méněcennosti, nespolečnosti s vládou.“¹⁴⁵ Dr. Sukarno, člověk jenž více než tři desetiletí svého života zasvětil boji za jednotu a svobodu své země, byl úzce spjat s Gándhím a jeho filosofií.¹⁴⁶

6.4 Kwame Nkrumah

Podobným příkladem je další bojovník proti kolonialismu, první ministerský předseda nezávislé Ghany a bývalý prezident Ghanské republiky. Kwame Nkrumah. Nkrumah je podobně jako Nehru a Sukarno člověkem vzdělaným v evropském slova smyslu a zároveň znalcem dějin, kultury a tradic své země. V USA získal řádný doktorát a mimořádnou profesuru. Studoval v Anglii, kde později vedl přednášky o afrických dějinách a kultuře. „Všude, kam přišel, věnoval se politické činnosti s jediným cílem: pracovat pro osvobození Zlatého pobřeží (Gold coast, jak se nazývala Ghana za britského panství) a vytvoření federace svobodných afrických států.“¹⁴⁷ Zřetelnější příklon ke Gándhího myšlení se projevil v Anglii, roku 1945. Toho roku založil protiimperialistickou organizaci Kruh, jejímž programem bylo usilovat o jednotu a nezávislost západní Afriky. „Každý člen této organizace musil podepsat prohlášení, v němž se na jednom z prvních míst zavazoval: „Vystříhám se, s výjimkou posledního prostředku, používání násilí.“¹⁴⁸ Na jaře roku 1949 stanovil Nkrumah nové

---

¹⁴³ SUKARNO. *Indonésie žaluje*, 1959, s. 92.

¹⁴⁴ Tamtéž, s. 93-101.

¹⁴⁵ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 181.

¹⁴⁶ Tamtéž, s. 182.

¹⁴⁷ Tamtéž, s. 183.

¹⁴⁸ *Ghana. The autobiography of Kwame Nkrumah*, New York 1957, s. 14. Cit in PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 183.

použití ústavních a zákonných prostředků k ochromení imperialistických sil v zemi. „Jako tyto zbraně zvolil stávkou, bojkot a nespoupráci.“¹⁴⁹ Tyto pojmy, nespoupráce, bojkot a stávka (*hartál* v Gándhího pojetí) tvoří v podstatě Gándhího taktiku „boje“. Díky této podobnosti nazývali Angličané Nkrumaha „Gándhím z Ghany“¹⁵⁰ a o jeho politické formě boje hovořili jako o „dobře vyzkoušené technice práce v ulicích, v tisku a ve školách“¹⁵¹. Tato taktika přinesla Nkrumahovi ovoce a 6. března roku 1957 byla Ghana vyhlášena samostatným státem.

---

¹⁴⁹ PILÁT. *Mahátma Gándhí*, 1964, s. 184.

¹⁵⁰ Tamtéž, s. 184.

¹⁵¹ Tamtéž, s. 184.

ZÁVĚR

Hlavním cílem této práce bylo přiblížit Gándhího *satjágrahu* a *ahimsu* v nábožensko-filozofickém pojetí. Kontext, ve kterém jsou tyto dva stěžejní pojmy nejčastěji používány, jsem se pokusila vyložit v úvodu. Protože jsem měla k dispozici množství primární literatury, snažila jsem se čerpat hlavně z ní. K doplnění informací mi sloužila literatura sekundární.

V první kapitole šlo o seznámení se s nejdůležitějšími životními epochami Móhandáse Karamčanda Gándhího. V této kapitole jsem čerpala hlavně z jeho autobiografie, kterou jsem dle potřeby využívala v českém, slovenském nebo anglickém překladu. Gándhího životopis nám poskytl cenné informace o sociálním prostředí, které měly podíl na utváření jeho osobnosti.

Hlavními vlivy, které formovaly Gándhího myšlenky a činy, jsem se zabývala v kapitole druhé. Na začátku druhé kapitoly jsem se zmínila, že Gándhího myšlenky mají dva stupně: základy náboženské a činnost sociální. Náboženství pro něj tedy bylo jedním z hlavních vlivů, které ovlivnily utváření jeho myšlenek. Od dětství byla jeho výchova založena na hinduistické tradici, která ho provázela celým životem. Dalším zlom přišel za jeho pobytu v Anglii, kdy se seznamuje s Novým Zákonem, ve kterém se seznámil s hodnotou trpného odporu. Co se týče druhé činnosti sociální, čerpal hlavně z Tolstého knihy *Království boží ve vás*. Další knihou, která Gándhího olivnila byla Ruskinova kniha *Tomu poslednímu*.

Třetí kapitola nese název *Satjágraha*. *Satjágraha* znamená doslova držící se pravdy. *Satjágraha* je slovo ustanovené Gándhím. Poprvé byla vyhlášena roku 1906 v Jižní Africe. Základem tohoto slova je „*satja*“ nebo „*sat*“. Původ slova *satja* (pravda) jsem našla v Upanišadách či Bhagavadgítě. V těchto starověkých indických textech je pojem *satja* (pravda) totožný s *brahma*. *Satjágraha* na sebe brala soustu podob, Gándhí ji postupem času aplikoval v různých formách nespolupráce či občanského nenásilí.

Čtvrtá kapitola nese název *Ahimsa*. *Ahimsu* (koncept pro nenásilí) si Gándhí propůjčil z džinismu. Dá se říci, že *ahimsa* v Gándhího pojetí se jen pramálo liší od jejího původního významu. Gándhího *ahimsa* ale nevyžadovala

tak striktní pravidla jako jsou v džinismu například: metení si cesty před sebou, cedit si vodu či nosit mušelínovou roušku přes nos a ústa, chránící hmyz před vdechnutím.

Ahimsa není cílem poznání. Pravda je cíl, *ahimsa* je jakýmsi prostředkem k dosažení pravdy. Nedokážeme totiž pravdu obsáhnout, proto nám nezbyvá nic jiného než praktikovat *ahimsu*. Vytrvalé snažení *ahimsy* vede k pravdě.

Jako shrnutí této třetí a čtvrté kapitoly, které jsou pro tuto práci stěžejní, bych uvedla toto: Slovo *satjagraha* bylo ale nejprve vykládáno jako pasivní odpor. Tento pojem je ale dosti zavádějící. Pasivní - *satjagraha* není nečinná, proto nemůže být pasivní, ba naopak, je aktivní. Ale spojení „aktivní odpor“ jako by si vyžadoval použití síly těla, násilí. Tím *satjagraha* není v žádném případě. Byla tedy jakýmsi nenásilným odporem nebo-li protestem. Jen těžko si je tedy podle mého názoru možné představit *satjagrahu* bez *ahimsy*. Domnívám se, že tyto dva pojmy spolu úzce souvisí.

V páté kapitole jsem se detailně zabývala formami *satjagrahy* v politické praxi. *Satjagraha* na sebe během Gándhího života brala různé podoby od politické hladovky, hartálu, občanské neposlušnosti či nespolupráce. Na tuto kapitolu plynule navázala kapitola Gándhího dědicové. Jsou v ní uvedeny významné osobnosti, které přijali alespoň část Gándhího odkazu. Jako prvního jsem zmínila Džaváharlála Néhrúa, nazývaného Gándhího „duchovním synem“. Néhrú byl podle mého soudu Gándhímu myšlenkově nejbližší. Není mi velkým překvapením, že tři ze čtyřech Gándhího následovníků používali jeho odkaz v politických sférách. Výjimkou je Romain Rolland, kterého imponoval Gándhí spíše jako člověk, než jako politik.

Na úplný závěr bych dodala, že chceme-li *satjagrahu* plně pochopit, musíme se oprostit od běžného chápání *satjagrahy*, jakým je nenásilný masový odpor. Uplatňování *satjagrahy* musí začít u jednotlivce, v mikrokosmu domovů.

7 BIBLIOGRAFIE

Primární literatura

DUNDAS, Paul. *The Jains*. Second edition. First published 1992. London: Routledge, 2002. 354s. ISBN 0-415-26605-X

GÁNDHÍ, M. K. *Ahinsá: Gándhí o nenásilí*. 1. vydání. Praha: Triton, 2003. 111s. ISBN 80-7254-449-7

GANDHI, M. K. *An autobiography: The story: My experiment with truth*. 1. vydání. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1927. 404s.

GÁNDHÍ, M. K. Compiled by R. K. Prabhu. *What Jesus means to me*. 1. vydání. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1959. 49s.

GÁNDHÍ, M. K. Compiled by R. K. Prabhu: *The message of the Gita*. 1. vydání. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1959. 40s.

GANDHI, M. K. *Můj život*. Praha: Orbis, 1931. 252s.

GANDHI, M. K. *Non-violence in peace and war*. 1. vydání. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1949. 403s.

GANDHI, M. K. *Satyagraha: Non-violent resistance*. 1. vydání. Ahmedabad: Navajivan publishing house, 1951. 406s.

GANDHI, Mahatma. *All men are Brother: Life and thoughts of Mahatma Gandhi as told in his own word*. Unesco, printed in Switzerland, 1958. 196s.

GANDHI, Mahatma. *My Religion*. Fourth reprint. Ahmedabad: Navajivan Publishing House, 2002. 166s. ISBN 81-7229-169-8

GÁNDHÍ, Mohandás Karamčand. *Moj experiment s pravdou*. 1. vydání. Bratislava: Slovenský spisovateľ, 1998. 286s.

GANDHI, Mohandas Karamčand. *The science of satyagraha*. 1. vydání. Bombay: Bharatya Vidya Bhavan, 1957. 126s.

The Collected Works of Mahatma Gandhi, XIV (October 1917 – July 1918). Publication Division Ministry of Information and Broadcasting Government of India. Ahmedabad: Navajivan Trust, 1965. 580s.

Sekundární literatura

Bhagavadgíta neboli Zpěv Vznešeného, přeložil Jan Filipický, Jaroslav Vacek, Praha: Votobia, 2000. 243s. ISBN 80-7220-028-3

Bible. Písmo Svaté Starého a Nového Zákona. Podle ekumenického vydání z r. 1985. Praha: Biblická společnost, 1990, 863, 287s.

CLÉMEMENTOVÁ, Catherin. *Gándhí: Síla pravdy*. Vydavatelství Slovart, 1994. 176s. ISBN 80-7145-123-1

EASWARAN Eknath. *Gándhí člověk: Příběh jeho transformace*. 1. vydání. Praha: Volvox Globator, 1999. 140s. ISBN 80-7207-270-6

Epigrams from Gandhiji. Compiled by S. R. Tikekar. Publication Division Ministry of Information and Broadcasting Government of India. Ahmedabad: Navajivan Trust, 1971. 182s.

FILIPSKÝ, Jan. *M. K. Gándhí*. Praha: Horizont, 1989. 169s.

FISHER, Luis. *The Life of Mahatma Gandhi*. London: Granada, 1982. 671s. ISBN 0-586-05780-3

FLOOD, Gavin. *An introduction to Hinduism*. 1. vydání. Cambridge University Press, 1996. 341s. ISBN 0-521-43878-0

GRIFFITHS, Bede. *Sňatek mezi Východem a Západem*. Brno: Cesta, 1997. 217 s. ISBN 80-85319-70-5

GWINN, Robert P. et. al., *The New Encyclopaedia Britannica*, Volume 1, 15th edition, Founded 1768, Chicago, 1059s.

KNIPE, David M. *Hinduismus, Experimenty s posvátnem*. Praha: Prostor, 1999. 228s. ISBN 80-85190-57-5

kol. *Lexikon východní moudrosti. Buddhismus, Hinduismus, Taoismus, Zen*. 1. vydání. Olomouc: Votobia, 1996. 565s. ISBN 80-7198-168-0

KRÁSA, M. (ed.) *Gandhi in the modern kontext*: Czechoslovak Academy of Science. Symposium on Mahatma Gandhi. Praha, October 2, 1970. 100s.

KRIPALANI, Krishna. *Gandhi: A life*. 1. vydání. New Delhi: National Book Trust, India, 1968. 200s.

KÜNG, Hans a Heinrich von STIETENCORN. *Křesťanství a hinduismus: na cestě k dialogu*. Praha: Vyšehrad, 1997. 223s. ISBN 80-7021-229-2

MONIER-WILLIAMS, M. *A Sanskrit-English Dictionary*. Delhi: Motilal Banarsidass Publishers Private Limited, 2002. 1333s. ISBN 81-208-0065-6

MONTGOMERY. *Cesta k vůdcovství*. Přeložil Dušan Schneider. 1. vydání. Prah: Epoque, 1999. 248s. ISBN 80-207-1029-9

OTTO, Maria. *Slova pokoje Mahátma Gandhí*. Edice Moudrost Světa. Německý originál *Worte des Friedes* přeložil Jan Hlavička. Praha: Vyšehrad, 2001. 148s. ISBN 80-7021-489-9

PILÁT, Jan. *Dobyvatelé, proroci, patrioti*. 1. vydání. Praha: NPL, 1965. 333s.

PILÁT, Jan. *Mahátma Gándhí*. 2. vydání. Praha: Orbis, 1964. 235s.

ROLLAND, Romain. *Mahátma Gándhí*. Praha: Vydavatelstvo „Družstevní práce“, 1925. 163s.

Satyagraha In Gandhiji's Own Words (1910 to 1935): Congress Golden Jubilee Brochure No. 1. Allahabad : All India congress committee, 1935. 99s.

Sri MEGHSHYAM, et al. (eds.) *Mahatma: A Golden Treasury of Wisdom – Thoughts and Glimpses of Life*. Mani Bhavan Gadhi Sangrahalaya, Mumbai: 42, G. D. Ambekar Marg, India Printing House, 1995. 97s.

STERN, Henri. *Mahátma Gándhí: Životní zásady*. 1. vydání. Praha: Triton, 2004. 171s. ISBN 80-7254-470-5

STRNAD, Jaroslav, et al. *Dějiny Indie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003. 1185s. ISBN 80-7106-493-9

SUKARNO. *Indonésie žaluje*. Praha: Orbis, 1959. 372s.

The mind of Mahatma Gandhi: Comp. by R. K. Prabhu and U. R. Rao. 2. vydání. Oxford University Press, 1946. 226s.

Upanišady, přeložil Dušan Zbavitel. 1. vydání. Praha: DharmaGaia, 2004. 446s. ISBN 80-86685-34-9

8 SEZNAM PŘÍLOH

Příloha 1: Fotografie Gándího	59
Příloha 2: Fotografie z Mani Bhavanu	60
Příloha 3: Fotografie z Gándhího ášramu v Ahmedabádu	61
Příloha 4: Satja v upanišadách a Bhagavadgítě	63
Příloha 5: Gándhího prohlášení	66

Mahátma Gándhí s kolovrátkem

Zdroj: STRNAD, Jaroslav, et al. *Dějiny Indie*. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2003, s.796.

Gándhí před vyhlášením hartálu

Zdroj: PILÁT, Jan. *Dobytelé, proroci, patrioti*. 1. vydání. Praha: NPL, 1965, s. 216.

Mani Bhavan – Gándhího muzeum v Bombaji/ knihovna

Zdroj: Autorka

Mani Bhavan – Gándhího muzeum v Bombaji/ Gándhího dochovaný pokoj

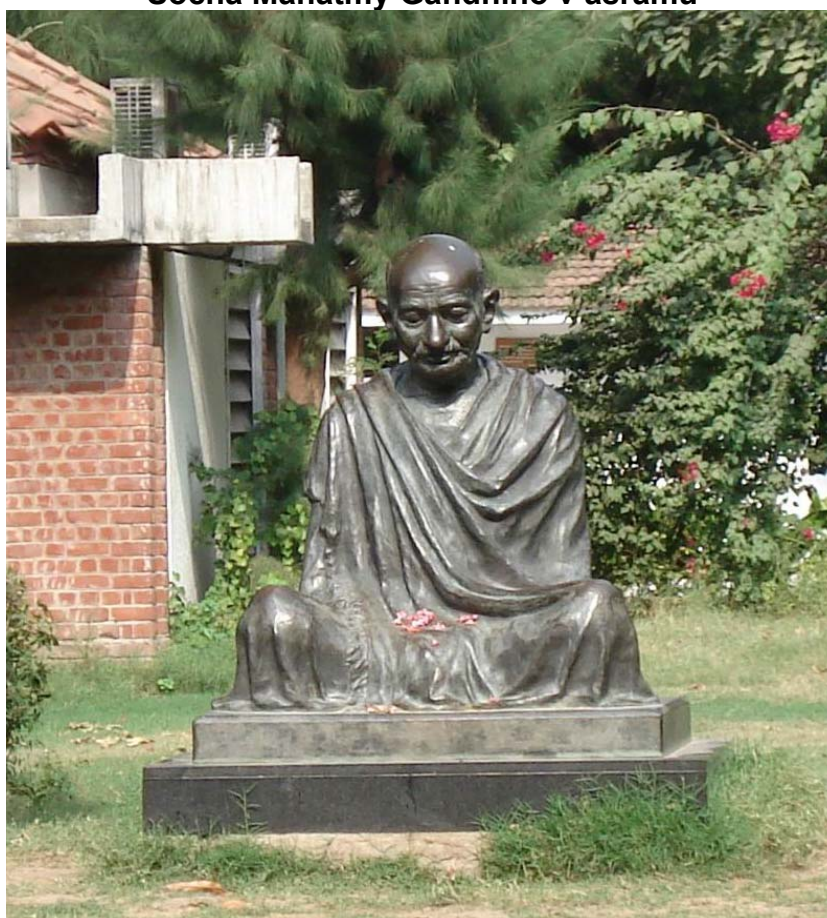
Zdroj: Autorka

Gándhího Sabarmati ášram v Ahmedabádu

Zdroj: Autorka

Socha Mahátmy Gándhího v ášrámu

Zdroj: Autorka

Pravidla ášramu. Tyto pravidla byly obyvateli ášramu striktně dodržovány

Zdroj: Autorka

Gándhího oblíbená modlitba vytesaná do mramoru

Zdroj: Autorka

Satja v upanišadách a Bhagavadgítě

Upanišady

Brhadáranjakópanišad V.4.

To je to. Ono bylo věru to, totiž pravda. „Pravda je *brahma*“ - kdo poznal tuto velikou kouzelnou, prvorozenou bytost, dobude tyto světy. „Pravda je *brahma*“ – může být poražen ten, kdo poznal tuto velikou kouzelnou, prvorozenou bytost? Neboť jedině *brahma* je pravda.

Zdroj: Upanišady. Přeložil Dušan Zbavitel. Praha: DharmaGaia, 2004, s. 84.

Brhadáranjakópanišad V.5.

1. Na počátku byly jen vody. Tyto vody stvořily pravdu. Pravda je *brahma*. *Brahma* (stvořilo) Pradžápatiho, Pradžápati bohy. Tito bozi uctívali jen pravdu (*satjam*). Ta je ze tří slabik. Jednou slabikou je *sa*, jednou slabikou je *ti*, jednou slabikou je *jam*. První a poslední slabika jsou pravda, uprostřed (mezi nimi) je nepravda. Tak je tato nepravda obklopena z obou stran pravdou a sama se stává pravdou. Tomu, kdo to ví, nepravda neublíží.

Zdroj: Upanišady. Přeložil Dušan Zbavitel. Praha: DharmaGaia, 2004, s. 84.

Kaušítakjupanišad I

(Ilja přistupuje k Brahmovi a Brahma se ho táže: „Kdo jsi?“)

6. „Jsem roční doba, jsem spojen s ročními dobami. Vznikl jsem z lůna prostoru jako sémě pro manželku, světlo roku, *atmán* každé bytosti. Ty jsi *átmanem* každé bytosti. Čím jsi ty, jsem i já.“ On mu řekne: „Kdo jsem já?“ Necht' odpoví: „Pravda“. „Co je to ta pravda?“ „Co je jiné než smyslové orgány a *prána*, je *sat*, a čím jsou smyslové orgány a životní dech, je *tjam*. Proto se toto všechno řečí vyjadřuje jako *satjam* („pravda“). A toto všechno jsi ty.“

Zdroj: Upanišady. Přeložil Dušan Zbavitel. Praha: DharmaGaia, 2004, s. 234-235.

Mundakópanišad III.1.

5. Pravdou lze tohoto *átmana* vždy dosáhnout a také askezí, správným poznáním a cudným životem. Neboť on je světlem v nitru těla, čistý, a asketové, kteří se zbavili svých pochyb, ho vidí.

6. Jedině pravda vítězí, nikoliv lež, pravdou je naplněna cesta vedoucí k bohům, po níž dojdou ti, kdo vidí a jejich tužby se naplnily, tam, kde je nejvyšší příbytek pravdy.

Zdroj: Upanišady. Přeložil Dušan Zbavitel. Praha: DharmaGaia, 2004, s. 319.

Čhándógjópanišad IV.4

1. Satjakáma Džábála oslovil svou matku Džabálu: „Chci se stát *brahmačárinem*, matko. Z jakého jsem rodu?“

2. Odvětila mu: „Nevím, chlapče, z jakého jsi rodu. Stýkajíc se s mnoha, dostala jsem tě v mládí jako služka, a tak nevím, z jakého jsi rodu. Já se jmenuji Džabálá a tvé jméno je Satjakáma. Řekni tedy, že jsi Satjakáma Džabálovec.“

3. I šel za Háridrumatou Gautamou a řekl: „Chci žít u tebe, vznešený pane, jako *brahmačárin*. Kéž se stanu tvým žákem!“

4. On se ho zeptal: „Z jakého jsi rodu, synu?“ A on odpověděl: „Nevím, pane, z jakého jsem rodu. Zeptal jsem se matky, a ta mi odvětila: ‚Nevím, chlapče, z jakého jsi rodu. Stýkajíc se s mnoha, dostala jsem tě v mládí jako služka, a tak nevím, z jakého jsi rodu. Já se však jmenuji Džabálá a tvé jméno je Satjakáma.‘ A tak jsem Satjakáma Džabálovec, pane“.

5. On mu řekl: „Nebráhman by to tak nedokázal vysvětlit. Přines, synu, otep dříví, přijmu tě za žáka, neboť jsi se neodchýlil od pravdy.“ Přijav ho za žáka, vybral čtyři sta hubených, slabých krav a pravil: „Hlídej je, synu!“ Když je pak (Satjakáma) hnál pryč, řekl: „Nevrátím se bez tisíce.“ Byl s nimi pryč řadu let, a když jejich počet vzrostl na tisíc,...

Zdroj: Upanišady. Přeložil Dušan Zbavitel. Praha: DharmaGaia, 2004, s. 146-147.

Bhagavadgíta

Bg XVI. 1, 2, 3

Vznešený pravil: „Neohroženost, čistota ducha, vytrvalost v sebekázně, poznání, štědrost a oběť, přednes písem, pokání a čestnost, nenásilnost, pravdivost, nehněvivost, odříkání, mír, neutřačství, soucit s bytostmi, nežádostivost, šlechtnost, skromnost a stálost, životnost, shovívavost, vytrvalost, čistota, nezáštiplnost a oproštění od pýchy – to vše je vlastní tomu, kdo se zrodil pro božský úděl, ó Bharatovče.

Zdroj: Bhagavadgíta neboli Zpěv Vznešeného. Přeložil Jan Filipický, Jaroslav Vacek. Praha: Votobia, 2000, s. 87.

Bg XVII. 23

V ÓM TAT SAT se spatřuje trojitě označení brahma. Jím byli kdysi ustanoveni brahmáni, védy i oběti.

Zdroj: Bhagavadgíta neboli Zpěv Vznešeného. Přeložil Jan Filipický, Jaroslav Vacek. Praha: Votobia, 2000, s. 90.

Gándhího prohlášení

U soudu tímto prohlášením objasňoval svá rozhodnutí, proč na policejní příkaz neopustil Čamparán

„Dovoluji si podati soudu krátké vysvětlení. Podle mého skromného názoru je tu otázka rozdílnosti názoru mezi zemskou správou a mnou. Přišel jsem do této země z důvodu, abych konal humanitní a vlasteneckou službu. Učinil jsem tak na naléhavou žádost, abych přišel ku pomoci občanům, kteří si stěžují, že s nimi plantážníci indiga nepěkně nakládají. Nemohu prokazovati službu a nestudovati problém. Přišel jsem proto, abych jej prozkoumal, možno-li za přispění správy i plantážníků. Nemám jiného důvodu a nemohu věřit, že by můj příchod nějak mohl porušiti veřejný klid a způsobiti ztrátu životů. Osobuji si značnou zkušenost v těchto věcech. Ale správa smýšlela jinak. Oceňuji plně její obtíže, a připouštím také, že může postupovati jen na základě obdržených informací. Jsem občan, přidržující se zákona, a bylo mým prvním hnutím uposlechnouti daného mi rozkazu. Ale nemohl jsem tak učiniti bez znásilnění daného smyslu pro povinnost vůči těm, pro něž jsem sem přišel. Cítím, že jim právě nyní mohu pomoci jen tím, že zůstanu mezi nimi. Nemohl jsem se tedy dobrovolně vzdáliti. V tomto konfliktu s povinností mohl jsem svalovati odpovědnost za oddálení od nich jedině na úřední správu. Jsem si plně vědom, že osoba zájímající se o veřejném postavení Indie jako já, musí býti co nejdobalší, dává-li příklad. Je mou pevnou vírou, že při složitosti ústavy, v níž žijeme, je jedinou a bezpečnou cestou pro člověka, jenž chová k sobě úctu, aby za okolností, podobných mým, učinil to, k čemu jsem se rozhodl, tj., aby se bez námitek podrobil trestu za neposlušnost. Odvažuji se k tomuto prohlášení ne proto, abych zmírnil svůj rozsudek, nýbrž abych ukázal, že jsem neuposlechl daného rozkazu nikoliv z nedostatku úcty k zákonité autoritě, nýbrž poslušen jsa vyššího zákona našeho bytí, hlasu svědomí.

Zdroj: Gandhi, Můj život, 1931, s. 187.

ÚDAJE PRO KNIHOVNICKOU DATABÁZI

Název práce	Gándhího nábožensko-filozofické pojetí satjágrahy a ahimsy
Autor práce	Martina Bušovská
Obor	Religionistika
Rok obhajoby	2008
Vedoucí práce	Mgr. Martin Fárek, Ph.D.
Anotace	Tato práce se zaměřuje na Mahátmu Gándhího a jeho filosofii aktivního odporu (<i>satjágraha</i>) a jógínský princip nenásilí (<i>ahimsa</i>). Hlavním cílem práce je pak důkladné zmapování těchto pojmů. Dále se práce zabývá jejich aplikací v Gándhího pojetí, které se ukázalo velice úrodným zejména na poli politickém.
Klíčová slova	Náboženství, filosofie, Indie, Gándhí, satjágraha, ahimsa.